

A HAGYOMÁNYŐRZŐ KÉZMŰVESSÉG ÉS A TURIZMUS KAPCSOLATA

a Berettyó - Körös Többcélú Társulás kistérségben

„Az igazi hagyomány sohasem a múlt élethű visszaállítására törekszik, hanem arra, hogy elébe álljon annak a pusztulásnak, amit az idő, a feledékenység, a dolgok természetes halála elhoz közénk.”

Csoóri Sándor

Bevezetés

Már gyermekkoromban is csodálattal tekintettem a dédnagymamám bútoraival és használati tárgyaival berendezett szoba ajtajára, ahova csak a nagymamám felügyelete mellett mehettem be. A mai napig látni vélem a bejárattal szemben lévő tükröt, előtte a hatalmas méretű komódot¹, mely „kincseket” rejtett, rajta a féltve őrzött személyes használati tárgyakkal, a Ferenc József fényképével ellátott csuprot², a finom porcelán petróleumlámpát. Az ágy alatti kupujkához³ mi, gyerekek nem nyúlhattunk hozzá. A kamra⁴ és a padlás igazi kincsesháza volt számunkra, mert a papám⁵ kevésbé volt szigorú, mint a mamám⁶. Számptalan, szorgos kéz által készített használati tárgy maradt meg az emlékezetemben (az ostor⁷, a karikás⁸, a vesszőkosarak, kaskák⁹, a gyékényből készült edények, a gamó¹⁰, a finom női kezek által, a hosszú téli estéken hímzett terítők). Később, felnőttként törekedtem ezek felkutatására és megőrzésére.

Az egész család számára ünnep volt a szappanfőzés, a szilvalekvárfőzés, a disznótor, a névnapok, az eljegyzés és a lakodalmom. Ezeken a családi rendezvényeken a család apraja-nagyja örömmel végezte a rá rótt feladatot.

A népi kézművesség felnőtt koromban keltette fel az érdeklődésemet. Egy családi szabadidőtáborban, majd egy alkotótáborban vettem részt a 80-as években, és népművészek irányításával sajátítottam el a legszükségesebb szakmai alapokat. Megismerkedtem a csuhé-, gyékény- és kosárfonással, a szövással, a textilfestéssel, a bőrművességgel, a szövással és a gyöngyfűzéssel. Az ezt követő években az érdeklődésem a népművészet, a népi hagyományok őrzése felé fordult, miközben a népi kézműves mesterségek közül a gyöngyfűzést egyre eredményesebben végeztem.

Egyre fontosabbá vált számomra, hogy az ismereteket és mindazt a szépséget, ami felhalmozódott körülöttem, továbbadjam – elsősorban annak a korosztálynak, amely csak könyvekben találkozhatott a XIX. század végi vidéki, paraszti élet jellemzőivel.

¹ Nagyméretű fiókos szekrény ruházat tárolására.

² Bögge.

³ Tojás tárolására szolgáló fedeles gyékény edény.

⁴ Általában takarmány, de élelmiszer tárolására is használt helyiség.

⁵ Nagyapa.

⁶ Nagymama.

⁷ Hosszú botra erősített bőrszj állatok hajtására.

⁸ Karikás ostor, rövid, faragott nyelű, díszesen fonott (pl. nyolcas fonás) bőrszjijjal a végén, hossza 2-3 m is lehet, csikósok, gulyások használták állatok hajtására.

⁹ Vessző-, gyékény- vagy csuhékosár.

¹⁰ Farúd, a két végén láncsal és kampóval, vállra vetve, víz hordására alkalmas eszköz.

A 90-es évek végén kapcsolatba kerültem a turizmussal, a FATOSZ¹¹ tagja lettem, miközben megkezdtem a fizető-ven-déglátó tevékenységet egy stílusosan, XIX. századbeli muzeális értékű bútorokkal és tárgyakkal berendezett parasztházban.

Az elmúlt húsz évben mind nemzetközi szinten, mind az országban egyre nagyobb szerepet játszik a múlt szellemi és tárgyi örökségének – mint a kistelepülések egyik legfontosabb turisztikai erőforrásának – megőrzése, népszerűsítése.

Dolgozatomban szeretném a mezőtúri kistérség adottságait feltárni, javaslatot tenni a térségi kézműves hagyományok felélesztésére, őrzésére, ezzel egyidejűleg a turizmus egy speciális területének fejlesztésére, úgy, hogy az elmaradott kistelepülésen élők jövedelme – kis befektetéssel – gyarapodjék.

A térség bemutatása, a társulás létrejöttének oka, körülményei

A 244./2003. (XII.18.) Korm. rendelet alapján 2004. január 1-jétől, 4607-es jelzőszámmal, Mezőtúr központtal, új kistérség – a mezőtúri kistérség – jött létre Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Az alig több mint egy éve megalakult új statisztikai kistérség öt települése – Kétpó, Mezőtúr, Mesterszállás, Mezőhék és Túrkeve – 2004. március 4-én együttműködési megállapodást írt alá, létrehozva így a Berettyó – Körös Többcélú Társulást.

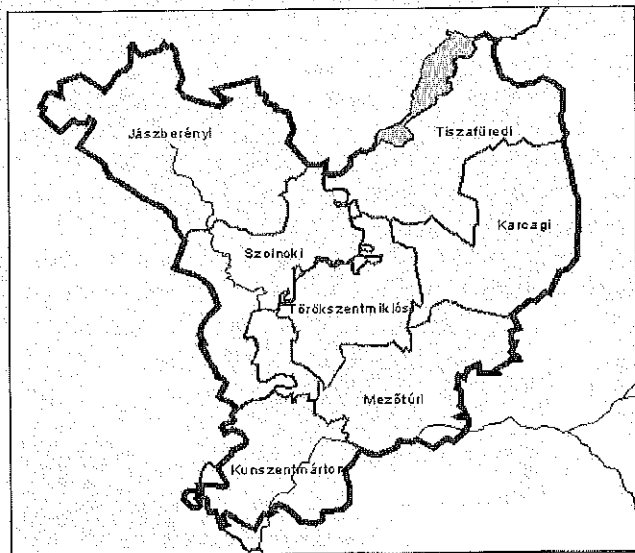

1. sz. melléklet: Mezőtúr kistérség és a LEADER + programban részt vevő települések, valamint térségi környezete – Kunság, Nagy-Sárrét, Körös-vidék.

Jász-Nagykun-Szolnok megyén belül az egyes kistérségek (1. ábra) gazdasági súlyát az általuk előállított GDP volumene mu-

¹¹ Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége

tatja. E szerint két kistérség (a szolnoki és a jászberényi) az özszees megyei GDP közel 60%-át állítja elő, a többi öt csak 40%-kal részesedik, mégpedig – a karcagi kivételével – hozzávetőleg azonosan: 7-8% körül. Azt is lehetne mondani, hogy a megyében a két gazdaságilag fejlett mellett van egy feltörekvő és négy stagnáló kistérség. Ez utóbbiak közé tartozik a mezőtúri is.

1. ábra: A Jász-Nagykun-Szolnok megyei kistérségek és a mezőtúri kistérség a 244./2003. (XII.18.) sz. Korm.r. alapján.

A kistérség a 64./2004. (IV.15.) Korm. rendelet értelmében a hátrányos helyzetűek közé tartozik, ezen belül Mezőhék, Mesterszállás, Kétpó – a területfejlesztési szempontokat figyelembe véve – a leghátrányosabb települések közé tartozik. A társulási együttműködést aláíró önkormányzatok mintegy 14 konkrét feladatot határoztak meg, a Berettyó - Körös Többcélú Társulás számára. A Mezőtúri Kistérség/Berettyó - Körös Többcélú Társulás települései számára az együttműködés olyan területeken is eredményt hozhat, ahol nincs pályázati lehetőség vagy normatívaigénylés. Az eredeti megállapodást a települések módosították annak érdekében, hogy megalapozzák a társulás plusz normatíva igénylését is. A Berettyó - Körös Többcélú Társulás önkormányzatai az együttműködésre vonatkozóan egyetértettek abban, hogy számukra az idegenforgalom fellendítése közös kitérés pont lehet.

A turizmus vagy idegenforgalom igen összetett tevékenység, melynek multiplikátor hatása szinte a gazdaság egészére kihat. Szoros kapcsolatban van a közlekedéssel, a területfejlesztéssel, a területrendezéssel, a kultúrával, az egészségüggyel, a sporttal, a természet- és környezetvédelemmel, a bel- és külgazdasággal, ezen belül az erdő- és mezőgazdasággal, az iparral és a kereskedelemmel, a szolgáltatásokkal, a foglalkoztatással, a munkahelyteremtéssel, a pénzüggel, az önkormányzatokkal stb., ezért csak komplexen, a gazdaság más ágazataival együtt fejleszthető és értelmezhető.

Megállapítható, hogy az öt település alkotta Berettyó - Körös Többcélú Társulás adottságai jók, és az idegenforgalom fejlesztésével a gazdaság is nagy „lökést” kap. Az adottságok a társulást alkotó településeket illetően a természeti és kulturális, épített (ember alkotta) vonzerők kategóriájában jók és a társulás erősségét képezik:

Mezőtúr, Túrkeve kulturális rendezvényei, a kézművességhez (fazekasság, csipkeverés, szőnyegszövés, kosárfonás, kun

hímzés, bőr, fa, csuhé és gyékény használati tárgyak készítése, gyöngyfüzés és szövés stb.) kötődő programjai, de a gasztronómiai élményeket nyújtó programokat sem szabad elfelejtenünk (birkapörkölt, bográcsos pástórétekek, bicskás pecsenye stb.). Mindezen lehetőségeket a társulás települései közelében fekvő „természeti szépségek” – a Körös - Maros Nemzeti Park (a Körös - Maros Nemzeti Park 1997-ben alakult, a Berettyó - Körös Többcélú Társulás települései közül Mezőtúr, Túrkeve és Mesterszállás a nemzeti park területéhez tartozik) kunhalmok stb. – kihasználása, a termálvízkinccs és a hozzá köthető programok tehetnek a jövőben teljessé.

Ezen vonzerőket változatos szálláskínálattal – kastély, szálloda, jó minőségű kemping, falusi szálláshelyek – színvonalas programcsomaggá lehet alakítani.

A célok elérése érdekében erősíteni kell a társulási marketinget, ki kell alakítani az idegenforgalmi intézményrendszert és komplex turisztikai programcsomagokkal kell megjelenni.

A kistérség turizmusa. Az idegenforgalom kialakulása

Hosszabb időszakra visszatekintve: a kistérség gazdaságában kismértékű volt a turizmus jelentősége, annak ellenére, hogy az adottságok jók. Elsősorban a természeti adottságok (a Hortobágy - Berettyó és a Körös igen gazdag növény- és állatvilágával, az alföldi termálvíz Mezőtúron és Túrkevéen, a Körös - Maros Vidéki Nemzeti Park), azután az épített örökség, múltunk szellemi és tárgyi öröksége, valamint hagyományaink.

A településeket felkereső bel- és külföldi vendégek száma évről évre növekedett, de említésre méltó, szervezett turizmusról nem beszélhetünk. Túrkevéen a strandfürdő már a 80-as években is jelentős számú belföldi vendéget vonzott, főleg a salgótarjáni és a környékbeli falvak bányászai jártak rendszeresen a városba a gyógyvíz jótékony hatása miatt. Mezőtúron ugyancsak az időszakban a Körös-holtág mezőtúri szakaszán parcellák értékesítésére került sor. Néhány év alatt üdülőhársor épült fel a holtág mentén, mely elsősorban a környékbeliek aktív pihenését szolgálta.

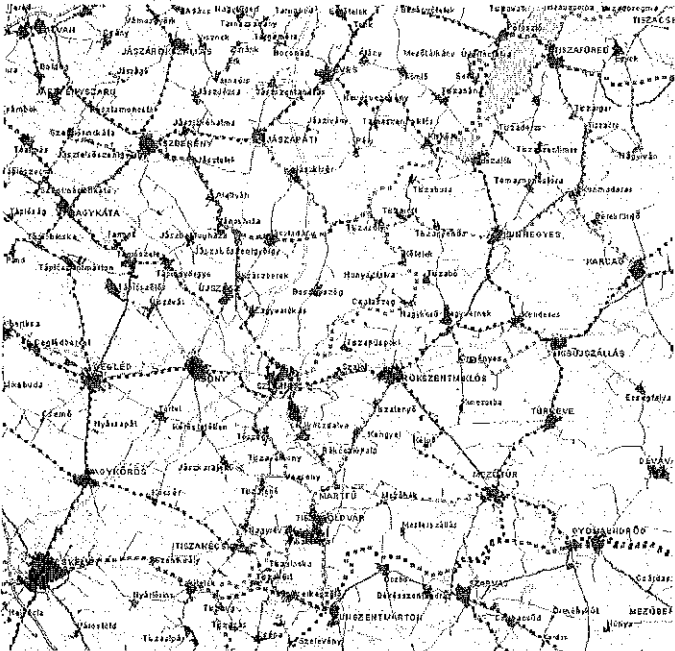
A rendszerváltozást követően kiemelt szerepet kapott a turizmus fejlesztése. A települések tudatosan, stratégiai tervcikbe illesztve, a gazdasági fejlődés részeként értelmezték a turizmust. Ehhez a saját erő mellett beruházási célú pályázati pénzeszközök is rendelkezésre álltak. A térségben Túrkeve városa – időben és elsőként felismerve a lehetőséget – pályázott, és 2001-ben, a Széchenyi Terv segítségével, sikeres fürdőfejlesztést valósított meg. A 2006. évben Mezőtúr városa fejlesztette a strandfürdőjét. Az elmúlt években hullámzó vendégforgalom figyelhető meg, majd az ezredfordulótól kezdődően – főként a jelentős fejlesztéseknek és a javuló marketingnek köszönhetően – fellendülés jelei mutatkoztak.

A térségben Mezőtúron működik egy térségi Tourinform iroda, 2001 óta. Az iroda működése révén a települések jobban bekapcsolódhatnak az ország turizmusába, marketing tevékenysége folytán növeli a térség ismertségét, a szolgáltatók piacra jutásának esélyét. Az iroda, létrehozását követően, felvállalta a térségi feladatokat, feltérképezte a turisztikai erőforrásokat, és folyamatosan népszerűsíti azokat. Jelentős feladatot vállal a térségi turisztikai marketing feladatainak végrehajtásában, együtt-működve a térség településeink és az idegenforgalomnak a szakembereivel.

A kistérségben az egészségturizmus – ezen belül is a gyógyturizmus – a cél, és az olyan természet közeli turizmusformák feltételeink megteremtésére irányuló stratégia valóra váltása, mint az aktív, illetve a falusi turizmus.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

A kistérség önkormányzatai a jövőben a túrkevei és a mezőtúri, gyógyvízzel rendelkező fürdők komplex szolgáltatás-rendszerének a kialakítását, a kerékpáros, a vízi, a horgász, a lovas turizmus és a vadász turizmus, illetve a múzeumok, tájházak, bemutatóhelyek, művésztelepek, népi kismesterségek, valamint a rendezvény-turizmus fejlesztését tartják fontosnak. A fürdők komplex szolgáltatás-rendszerének kialakítása, bővítése már folyamatban van.

2. sz. melléklet. Jász-Nagykun-Szolnok megye területrendezési terve – kerékpárút-hálózat (EuroVelo, országos, regionális, helyi jelentőségű kerékpáros nyomvonalak.)

Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok megye településfejlesztési terve 2007-2013.

A térséget érintő kerékpárút kialakítása – a kerékpáros turizmushoz – a Jász-Nagykun-Szolnok megyei területfejlesztési programban (2. sz. melléklet), valamint a kistérség stratégiai programjában is szerepel. A horgász, vadász, és lovas turizmus népszerűsítésére már tettek lépéseket a településeken, a környezet kiválóan alkalmas a tevékenység bővítésére. A rendezvény- és fesztiválturizmus szorosan összefügg a népi kismesterségek bemutatásával, népszerűsítésével, s mint turisztikai vonzó egyre nagyobb szerepet játszik a térségben.

A térség turizmusának tendenciái a WTO irányelvei, a nemzetközi és a belföldi turizmus tükrében

A turizmus a világ egyik legnagyobb társadalmi - gazdasági szektora. A 20. század második felében évente, folyamatosan, átlagosan 4-5%-kal nőtt. Az ezredforduló után ez a folyamat stagnál. A világon a turista érkezések száma 1990. és 2000. között 52,6%-kal nőtt, napjainkban is közel ezen a szinten van.

Turista érkezések száma a világon (100 millió fő):

1990: 457,2	2002: 702,6
2000: 697,6	2003: 694,0
2001: 684,1	2003/2002: 98,8 %

A hazai és a nemzetközi turizmus együtt ma elismerten a világ „legnagyobb iparága”. 1995-ben a turizmus a világon összesen mintegy 3,4 billió dollár értékű termelést generált, a világ

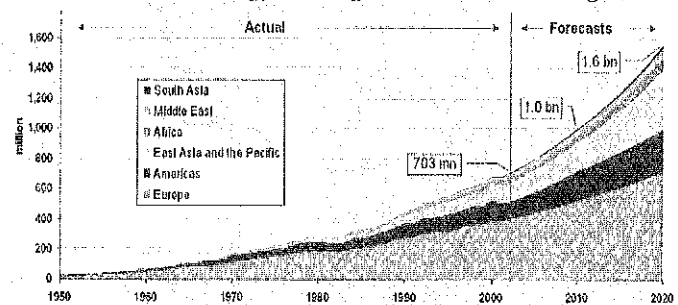
bruttó nemzeti össztermékének (GDP) 10,9%-át adta, csaknem 212 millió embernek biztosított munkalehetőséget, és 637 milliárd dollár állami adóbevételt jelentett.¹²

Az egy főre eső turisztikai bevétel a világon 740 USD/fő, Európában 700 USD, Közép-Európában 370 USD/fő (a legalacsonyabb).

A világon a fogadóterületek között Európa vezető szerepet játszik. 2003-ban a beutazások 57,8%-a Európába irányult, ez 4,7%-kal volt több az előző évinél.

A WTO irányelveiben megfogalmazottak alapján az évi 4-5%-os emelkedés mellett 2010-ben egymilliárd, 2020-ban pedig 1,6 milliárd lesz a nemzetközi beutazás (a 2000-2003. évi adatok nem tükrözik ezt a tendenciát), a turisztikai bevétel pedig eléri a 2 billió dollárt.

A hazai turizmus is – amely mintegy tízszerese a nemzetközi turizmusnak – várhatóan gyorsan fog növekedni minden régióban.¹³

2. ábra A világ turizmusának várható alakulása¹⁴ 2020-ig.

Magyarország turizmusa 2001-2005. között folyamatosan növekedett, mind a vendégek, mind a vendégéjszakák számát tekintve. Az átlagos vendégéjszakák száma csökken. Ez azt jelenti, hogy több vendég érkezik az országba, de ugyanannyi, vagy kevesebb időt tölt el nálunk.

1. táblázat. Magyarország idegenforgalma 2001-2005.

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Vendég (ezer fő)	6073	6176	6315	6616	6933
Vendégéjszaka (ezer éj)	18648	18450	18611	18899	19335
átl. vendég-éj/nap/	3,1	3,0	2,9	2,9	2,8

Összességében megállapítható, hogy a vendégek számának évről évre történő emelkedése okozza a vendégéjszakák növekedését, hiszen az átlagos vendégéjszakák száma csökkenő tendenciát mutat. A vendégéjszaka növekedése az ország tudatos marketing tevékenységének is köszönhető. 2003-ban az ország nagyon erős külföldi (tv-reklám Európa és a világ számos csatornáján, pl.: Eurosport; internetív sajtókampány külföldön) és belföldi (kampány a belföldi turizmus erősítésére – Itthon otthon van –, óriásplakátok, üdülési ajánlatok, sajtókuponok, tv-rovat, road show-k, gyógy- és wellness egészségsturisztikai kampányok) marketing hadjáratot indított a turizmus fejlesztése érdekében.

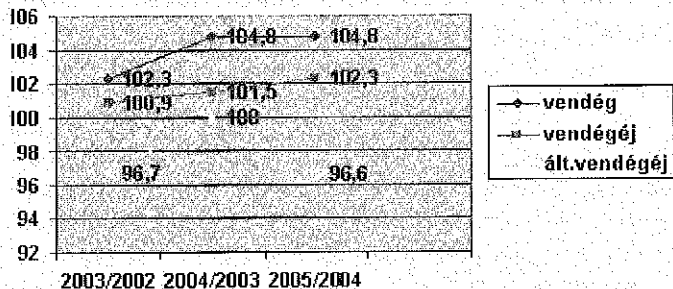
¹² Edward Inskeep: A fenntartható turizmus.WTO.

¹³ Magyar Turizmus Rt.

¹⁴ Lásd 12. lábjegyzet.

A növekedés másik oka a WTO által is megfogalmazódott. A főbb turisztikai tendenciák között jelentős szerepet játszik, hogy egyre több turista keres új úti célokat és új turisztikai termékeket, szeretné kielégíteni különleges érdeklődését, egyre több turista törekszik egészségi állapotát megőrizni és javítani. Magyarország felkeltette a turisták érdeklődését.

Közép-Európa, így Magyarország eléggé ismeretlen a világ számára, egyik legértékesebb természeti kincsünk pedig a termásvíz.

3. ábra. Magyarország idegenforgalmának változása 2003-2005.

Hosszabb időszakra visszatekintve a turizmus jelentősége a megye gazdaságában is kismértékű volt, annak ellenére, hogy az adottságok jók és egy részük specifikus is.

Jász-Nagykun-Szolnok megye kereskedelmi szálláshelyein 2003-ban 139108 vendég szállt meg, összesen 437258 vendégéjszakát töltöttek el. A vendégek száma 19,7%-kal, a vendégéjszakák száma 12,4 %-kal nőtt az előző évihez képest. A belföldi vendégek száma 24,3%-kal, a külföldieké pedig 3,9%-kal növekedett. Ugyanakkor a külföldiek esetében 0,9 %-kal csökkent a vendégéjszakák száma, a belföldi vendégéjszakák száma viszont 20,2 %-kal nőtt.¹⁵

A KSH adatai szerint a társulás települései közül Mezőhéken és Mesterszálláson nincs regisztrált vendég-, illetve turistaforgalom. Ezekén a településeken a KSH adatai szerint regisztrált kereskedelmi szálláshely sincs. 2002-ben Kétpón, Mezőtúron és Túrkevéen 3545 vendég 8833 vendégéjszakát töltött – átlagosan 2,5-et. 2003-ban a kistérségben 4471 vendég szállt meg kereskedelmi szálláshelyen. Ebből 1490 fő volt külföldi – a vendégek 33 %-a – ez az arány jobb a megyei adatnál. A kistérségben összesen 13.139 vendégéjszakát regisztráltak, ebből 6408 vendégéjszakát külföldiek töltöttek el, a összes vendégéjszakáknak majdnem a felét, 49 %-át. Mezőtúron az átlagos tartózkodási idő 1,7 nap, Túrkevéen 5,7 nap volt (ez az adat a megye esetében 3,1 nap, az ország esetében 2,9 nap). A legtöbb belföldi vendég Kétpót kereste fel, a legtöbb külföldi Túrkevére látogatott.

A legnagyobb mértékben Túrkevéen emelkedett a vendégek száma, több mint kétszeresére nőtt a vendégszám, majdnem másfélszeresére a vendégéjszakák száma. Jász-Nagykun-Szolnok megyei adatok tükrében is Túrkevéen emelkedett legnagyobb mértékben a vendégéjszakák száma 2003-ban. Mezőtúr esetében is igen látványos emelkedés volt, bár szerényebb mértékű, itt 40%-al nőtt a vendégek száma, 23,2 %-kal a vendégéjszakák száma.

2003-ban az egy főre jutó átlagos vendégéjszaka a térségben 2,94 nap volt.

2. táblázat. A Berettyó - Körös Térségi Társulás idegenforgalma, vendégek 2002-2003.

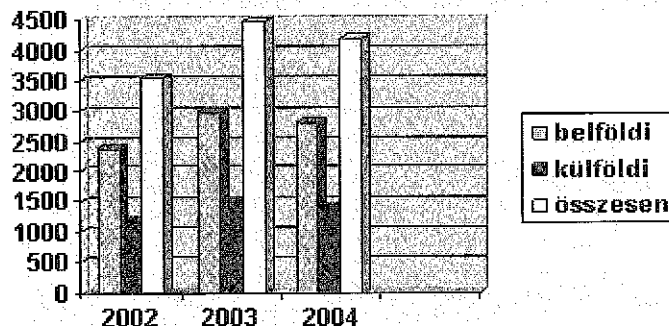
	2002.	2003.	Vált. %
Kétpő	1714	1529	89,2
Mezőtúr	1207	1690	140,0
Túrkeve	624	1252	200,6
Összesen	3545	4471	126,1

3. táblázat. A Berettyó - Körös Kistérségi Társulás idegenforgalma, vendégéjszakák 2002-2004.

	2002.	2003.	2004.	Vált. % 2003/ 2002.	Vált. % 2004/ 2003.
Kétpő	3502	3093	n.a.-	88,32	-
Mezőtúr	2314	2852	n.a.-	123,2	-
Túrkeve	3017	7194	n.a.-	238,4	-
Összesen	8833	13139	12357	148,7	94,0

4. táblázat. A Berettyó - Körös Térségi Társulás idegenforgalma, bel- és külföldi vendégek 2002-2004.

	2002.	2003.	2004.	Vált. % 2003/2002.	Vált.% 2004/2003.
Belföldi	2377	2981	2813	125,4	94,4
Külföldi	1168	1490	1387	127,6	93,1
Összesen	3545	4471	4200	126,1	93,9

4. ábra. A Berettyó - Körös Térségi Társulás idegenforgalma, bel- és külföldi vendégek 2002-2004.

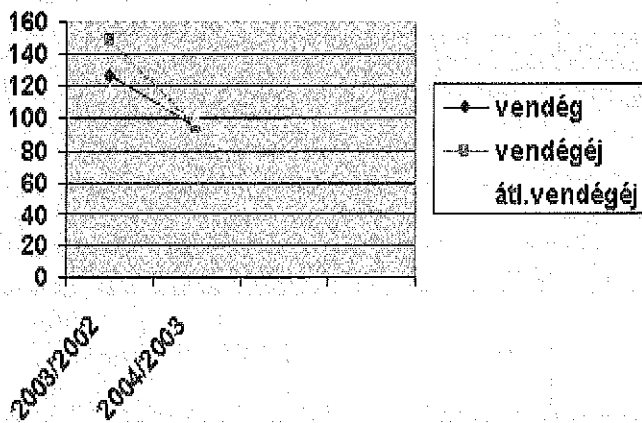
¹⁵ Magyar Turizmus Rt. statisztika.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

2004-ben a kistérséget összesen 4200-an keresték fel, ebből 1387 volt a külföldi és 2813 a belföldi vendég. A vendégek és a vendégéjszakák számának 2003. évi növekedését 2004-ben csökkenés követte mind a vendégek, mind pedig a vendégéjszakák számában. A vendégek számában 6,1 %-os volt a csökkenés, és a vendégéjszakák számában is hasonló mértékű: - 6,4 %. Ezzel szemben jónak mondható, hogy az átlagos tartózkodási idő már az előzetes adatok alapján sem csökkent. A vendégek száma csökkent, mértéke a belföldi vendégforgalomban 5,6 %, míg a külföldiek 6,9 %-kal kevesebben voltak 2004-ben, mint 2003-ban. Az összes vendégéjszaka számának csökkenése ellenére a belföldi vendégéjszakák száma 2002 óta folyamatosan növekszik, és 2004-ben is növekedést tapasztalhatunk (112,5 %), még akkor is, ha ez kisebb mértékű, mint a 2002/2003. évi.

A kistérség részesedése Jász-Nagykun-Szolnok megye vendégforgalmából – vendégszám alapján, 3,2 %, vendégéjszakák alapján 3 % – igen csekély.¹⁶ A térség településeinek turisztikai marketing tervei alapján a területen fokozatosan növekvő idegenforgalomra lehet számítani. Ennek érdekében tervszerű, tudatos tevékenységet végeznek.

2005. évi adatok nem álltak rendelkezésemre, de valószínűsíthető, hogy a vendégek, ill. vendégéjszakák száma növekedett a térségben – erre az országos adatokból is következtetni lehet.

5. ábra. A Berettyó - Körös Többcélú Társulás idegenforgalmának változása 2003-2004. (Adatok az előző év %-ában.)

Összehasonlítva az országot, a megyét és a kistérséget 2004/2003. évi idegenforgalmi mutatóit, megállapíthatjuk, hogy a kistérségben a változás sokkal intenzívebb az országos és megyei átlagnál.

5. sz. táblázat. A Mezőtúr Kistérség idegenforgalmának változása 2003-2004-ben az országos és a megyei adatok tükrében.

	Vendégszám vált. % 2004/2003.	Vendégéjszaka vált. % 2004/2003.	Átl. vendégéj 2004: Mo.=100%
Magyarország	102,3	100,9	100
JNKSZ megye	119,7	112,4	106,9
Mezőtúr Kistérség	126,1	148,7	110,3

Ennek az az oka, hogy a térségben lévő két város (Mezőtúr és Túrkeve) jelentős turisztikai erőforrással rendelkeznek, s ezt az önkormányzatok az elmúlt években felismerték, tudatosan fejlesztették. A turisztikai marketing nagyobb szerepet kapott a településfejlesztésben.

A megyei területfejlesztési stratégiai programjához igazodva (európai uniós tervezési időszak, 2007-2013.) a kistérség is rendelkezik fejlesztési programmal. 2001-ben Mezőtúron létrejött a Tourinform iroda, 2006-ban a LEADER+ programhoz csatlakozva, 10 település együttműködésének eredményeként a régióban akciócsoport alakult meg, melyben a gazdász szerepét Túrkeve tölti be.

A kultúra és a turizmus kapcsolata

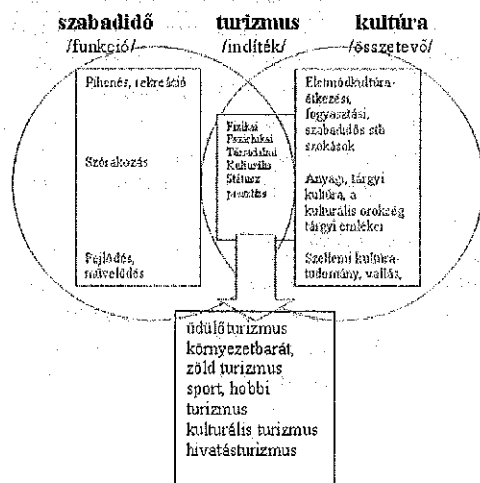
A kultúra egy társadalom, vagy egy társadalmi csoport szellemi és anyagi, értelmi és érzelmi megkülönböztető jegyeinek összessége. A művészeteken és a bölcsészeten kívül magában foglalja az életmódot, az emberek alapvető jogait, az értékrendszereket, a hagyományokat és a hitet.

A turizmus – az 1989-ben elfogadott Hágai Nyilatkozat alapján – az ember állandó életvitelén és munkarendjén kívüli valamennyi helyváltoztatás és tevékenység, bármilyen legyen is az indítéka, időtartalma és célterülete. Turizmus másrészt az ezzel kapcsolatos igények kielégítésére létrehozott anyagi, technikai és szervezeti feltételek, valamint szolgáltatások együttese. Megjelenési formája szerint lehet hivatássturizmus és szabadidő-turizmus.

Lengyel Márton értelmezése szerint – ha a szabadidő-turizmus az állandó lakáson kívül minden szabadidőben végzett és szabadon választott tevékenységet magában foglal, akkor – minden lakáson kívüli szabadidős tevékenység, a kulturális is, a turizmus körébe vonható.

Mivel mind kultúra, és a turizmus, a szabadidős tevékenység és a kulturális tevékenység a szabadidőben történik, megállapíthatjuk, hogy a két terület szoros kapcsolatban áll egymással, a tevékenységekben átfedések vannak.

Ezt felismerve a művelődési központok már a 90-es években nemcsak szervezték a kultúrát, hanem az érdeklődést is igyekeztek felkelteni. Komplex turisztikai tájékoztató tevékenységet végeztek a településekre és a térségekre vonatkozóan, népszerűsítették az adott térség kulturális turizmusát (pl.: a jászberényi Déryné Művelődési Központ).

6. sz. ábra. A kultúra – szabadidő – turizmus fogalmi, tartalmi összefüggései¹⁷

¹⁶ A Berettyó - Körös Többcélú Társulás Turisztikai célú Stratégiai és Operatív programja.

¹⁷ Dr. Horváth Attila: Turizmus a kultúrában.

A Maslow-féle szükségletpiramis alapján a kulturális szükségletek a fizikai, pszichikai és társadalmi szükségletek kielégítését követően kerülnek előtérbe. Mill és Morisson újabb, magasabb szintű szükségletekkel gazdagította az ember önmegvalósítását: a tudás - megértés és az esztétika szükségletével.¹⁸

Ez az értelmezés szükségszerű volt a turizmusra vonatkoztatva is, hiszen a turisták egyre igényesebbé válnak, kiadásaiik ellenében jó minőségű attrakciókat, ellátást és szolgáltatást várnak.

Fontossá vált, hogy a turizmus fejlesztése szolgálja a kulturális örökség és a hagyományok megőrzését is. A kulturális turizmust azzal a céllal is fejlesztik, hogy ezzel elősegítsék az értékek megőrzését.

A kulturális turizmusban rejlő lehetőségek a régióban

Minden turisztikai termék meghatározó eleme az attrakció, de a kulturális turizmus esetében ez fokozottan igaz. A turisztikai termék további elemei, melyek az attrakcióhoz kapcsolódnak:

a szolgáltatás, a vendéglátás és a szállás. Az attrakció jelenti az abszolút vonzerőt, melyet a fenti elemek csak kiegészítenek (nem is biztos, hogy a szállás minden esetben jelen van, hiszen pl. más városból érkező belföldi turisták/kirándulók az attrakció kedvéért keresik fel a helyszínt, s nem veszik igénybe az ottani szolgáltatást, vendéglátást).

A kulturális értékek motiváló ereje és szerepe a 90-es években egyre szembetűnőbb lett, ami a fogadó területek kultúrájának, kulturális életének fejlesztését eredményezte és eredményezi napjainkban is. Erre számos példa mutatkozik a vizsgált régióban is (pl. a Túri vásár hagyományainak felelevenítése, a Kevi Juhászfesztivál rendezése, Falunapok). A kulturális értékek motiváló ereje a turisták körében a turizmus szektor átalakulását ill. új turisztikai termékek kialakulását eredményezte. Új trendek és igények jelentek meg. Az új trendek fejlődésének eredménye a magas minőség iránti kereslet ill. a megfelelő ár-érték arány.

Új tendenciaként jelentkezik az oktatás és a szórakozás összekapcsolódása.

A kulturális turizmussal szoros összefüggésben kell megemlíteni a MICE (Meeting, Incentive, Conference, Exhibition) betűszó incentive részét, mely minden esetben magas színvonalú kulturális élményt jelent a résztvevők számára. A MICE részeként elismert incentive turizmus annak kulturális tartalma és jellege miatt magas színvonalú kulturális turisztikai termék.

A kulturális turizmus fontos eleme az örökség. Az örökség-turizmus egyedülálló lehetőségeket jelent a kibontakozásra, s ugyanakkor a konkrét vonzerőhöz kötődő „ attrakció menedzsement” számára komoly kihívást jelent (Puczko - Rátz, 2000.).

Mindezek után az örökségturizmus: „...örökségen alapuló turizmus, amelynek esetében az örökség egyrészt a termék központi eleme, másrészt pedig a fő motiváció a turisták számára...” (Swarbrooke, 1994., 222. o.)

A kulturális turizmus témakörébe tartozó turizmusformák **örökség turizmus**, természeti, tudományos, mezőgazdasági,

ipari, közlekedési,

híres emberek öröksége (pl. emléktáblák, emlékszobák stb.) sporttal kapcsolatos örökség, történelmi, vallási, irodalmi, katonai, műemlék,

művészeti turizmus,

kézművesség,

gasztronómiai turizmus,

borturizmus, nyelv, zene, táj, tájkép, város, városkép.

A térség turisztikai jellegű kínálata két nagy csoportra osztható: a múlt szellemi és tárgyi öröksége felkutatásához és megőrzéséhez kapcsolódó turisztikai kínálat, valamint a jelen kulturális kínálata.

A térség tárgyi kulturális öröksége településenként

Kétpó – Almásy-kastély, 1880., romantikus, eklektikus stílusú, kastélyszállóként üzemelő épület

honfoglalás kori feltárt sírok

Mesterszállás – római katolikus templom

Mezőhék (nincs; 1951-ben rendelték el a falu létrehozását)

Mezőtúr – egyházi épületek (öt templom), múzeumok, kiállítóhelyek, gyűjtemények száma 8, műemlék jellegű épületek száma 10

Túrkeve – református és katolikus templom, múzeumok, gyűjtemények, kiállítóhelyek száma 6, műemlék jellegű épületek száma 2

Népművészet, kézművesség

A tárgyi örökség része a messze földön híres túri fazekasság. A jeles népművész alkotók ma is méltó képviselői a szakmának, többen a népművészet mestere címmel rendelkeznek. A XVIII. sz. egyik fazekas központja Mezőtúr volt, a gyártás a tömegigények kielégítésére jött létre. Az itt élő fazekasok messze földre vitték munkáikat, melyeket szín-, és formavilágukról föl lehetett ismerni. Portékáikat sokan értékesítették a nevezetes túri vásáron, amelyet évente egy alkalommal rendeztek meg.

A város fazekas mesterének munkáit gyűjteményes kiállítás mutatja be a Túri Fazekas Múzeumban, a Bolváry-kúriában. A Badár Balázs Emlékházban a fazekas dinasztia munkásságának állítottak emléket. Napjainkban, a Túri Fazekas Kft. megszűnését követően, magánvállalkozásban folyik tovább a fazekas munka. Az utóbbi években sajnos egyre kevesebben művelik a mesterséget.

Helytörténeti gyűjtemény található a közösségi házban, mely bemutatja Mezőtúr múltját, így a kézművesség történetét is. A Mezőtúron található Percsi-tájházban a Körös-vidék élővilága látható.

A tárgyalkotó népművészet másik igen értékes tárgyi öröksége a „kun hímzés”. A népi díszítőművészeti kincs megőrzése Szádvári Andrásné Margit néninek, a népművészet mesterének nevéhez fűződik, aki a 80-as években újjáélesztette Túrkevéen e hagyományt. Ma is működő hímzőkört alapított. Munkájukból állandó kiállítás tekinthető meg Túrkevéen.

A XIX. sz. végi paraszti élet tárgyi emlékekeit őrzi és mutatja be a Gyöngyösház, ahol a tulajdonos alkotásaiból készült gyöngyfűzés-kiállítás is megtekinthető.

Túrkevéen meg kell említeni egy másik kézműves hagyomány, a kosárfonás képviselőit, közöttük Luka Lajost a népművészet mesterét.

¹⁸ Lásd 17. lábjegyzet.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

A térség több településén egyéb kézműves mesterségekkel is találkozhatunk (pl. gyöngyfűzés, csipkeverés, csuhéfonás, gyékényfonás, szalmafonás, bőrtárgyak készítése, kovácsmesterség, csont- és fadaragás, szőnyegszövés, és szövés), ám azokat többnyire csak szabadidős elfoglaltságként művelik a lakosok és többnyire amatőr szinten.

A térség szellemi kulturális öröksége.

Hagyományok, szokások

A Nagykunság jellegzetes kultúráját történelmünk során több esetben is befolyásolták a keleti hatások. A 20. sz. eleje óta kutatások is igazolták (Györfly István, Mándoki Kongur István, Batha Júlia), hogy a térség hagyományai, szokásai, nyelvezete, sok esetben egyes kifejezések, gyermekmondókák összefüggésbe hozhatók a ma élő török nyelvvel és szokásokkal. Összefüggő és szórvány nyelvi emlékeinket, például a kun Miatyánkot, valamint a gyermekmondókákat csak szakmai berkekben ismerik. (Lásd mellékletben az írás végén.)

A szokások mára már kihalófélben vannak. Próbálkoznak a hagyományok újjáélesztésével, Túrkevéen például dr. Örsi Julianna kun őseink életét eleveníti fel a mondák alapján, és általános iskolások segítségével azt színre viszi.

A népdal-, néptánc-, népzeneikincs megőrzéséről napjainkban a hagyományőrző, hagyományápoló közösségek gondoskodnak. Ezek között van, aki professzionális szinten műveli ezt (Szivárvány citeragyüttes, Farkas Rozika népdalénekes) és vannak amatőr népdalkörök és néptáncsoportok is.

Nagyon fontos, és egyre nagyobb jelentősége van a tájegység hagyományai között a népi ételkészítésnek. A kunsági pásztorételek a birkapörkölt, a túri bicskás pecsenye, a topogó, a köleskása, a körösi halászlé híre már túl jutott a határainkon, nem beszélve a „kerítésszagató” kevi szilvapálinkáról.

A jelen kulturális kínálata a térségben

A térségben meglévő természeti, épített környezeti, kulturális örökségi erőforrásokra alapozva ebben az évben 12 rendezvényt bonyolítottak le.

Kiemelt országos rendezvény a Túri Vásár és az ahhoz kapcsolódó ArTúr Fesztivál, a WAN 2. fesztivál, és a Túri Halfőző Verseny Mezőtúron, a Kevi Juhászfesztivál, a HOVATE (Horgászati, Vadászati, Természetvédelmi Kiállítás és Vásár), az Autocross Országos Bajnokság Túrkevéen, a mesterszállási, mezőhéki és a kétpói falunap, mellyel egyidejűleg ebben az évben megrendezték az Alföldi Betyárételek Fesztiválját.

A rendezvényekhez színvonalas népzenei- és népdaltalálkozók, minősítő versenyek kapcsolódnak. Ezeket a helyi művelődési intézmények szervezik, a KÓTA közreműködésével.

A gasztronómiaturizmus is egyre elismertebb a térségben. Túrkevéen a birkapörkölt és a pásztorételek, Mezőtúron a halászlé, Kétpón az alföldi betyárételek főzőversenye zajlik a rendezvényekhez kapcsolódva.

Néhány rendezvényhez MICE turizmus is kapcsolódik.

A fesztiválok kulturális kínálata évről évre nő, igényesebbé válik, ennek eredményeképp a látogatottság, a turistaérkezések száma is növekszik.

A fesztiválok közönséget szolgáltatnak a térség kulturális eseményeihez, új kulturális értékek teremtésére ösztönöznek (a teremtett hagyományok közül pl.: a Juhászfesztivál), bővítik a

lakosság kulturális-szabadidős tevékenységének választékát, föltárják és életre keltik a helyi kulturális értékeinket (Országos Pásztoralverseny), megőrzik és ápolják a múltbéli emlékeinket, hagyományainkat, életre keltenek kihalóban lévő népi mesterségeket (népművészeti kirakodóvásár). Ezzel hozzájárulnak mindezen értékek megismertetéséhez, s növelik a lakosság identitástudatát.

A falusi turizmus mint a kulturális turizmus egy speciális formája

A falusi turizmus a különleges érdeklődést kiszolgáló turizmus egyik formája. Középpontjában a természet-közelsége, a pihenés, a vendéglátókkal való közvetlen kapcsolat, a falusi vagy kisvárosi élet mindennapjainak megfigyelése áll, illetve a bekapcsolódás a napi munkavégzésbe.

A vendéglátóhelyeken a turisták megszállhatnak, helyben készített ételeket fogyaszthatnak, megfigyelhetik a falusi életet és részt is vehetnek benne. A létesítményeket a település lakói építik, birtokolják és menedzselik. Ők gondoskodnak a szolgáltatásokról és az ellátásról, a turizmusból származó haszon pedig az övék. A turisták megismerkedhetnek a falusi élettel, a hagyományokkal, a népművészettel, elsajátíthatják a népi kézművesség alapjait.

Különösen fontos, hogy a falusi turizmus keretein belül a szállásadók tudatosan ismertetik meg a vendégeket a település szellemi és tárgyi örökségével, például munka közben népdalokat énekelhetnek, de egy-egy kézműves mesterség alapjait is megtaníthatják nekik, vagy a maguk által készített kézműves alkotásaikat értékesíthetik. A sikeres falusi turizmushoz nem kell nagy tőkebefektetés, de nagy gondossággal kell megtervezni és menedzselni.

A tanyasi és a vidéki turizmus Európában nagyon népszerű, máshol pedig erősen fejlesztik. A falusi turizmushoz hasonlóan működik. A tanyán élők tevékenységének megfigyelése mellett mód nyílt horgászásra, vadászásra, lovaglásra, gyalogtúrásra. A szállás a tanyán vagy külön vendégházban van.

A turizmus e speciális formáját azért fontos megemlíteni, mert a kistérség turisztikai stratégiájában megfogalmazottak alapján a települések mint lehetséges turizmus formákat megemlítik a horgászatot, a vadászatot, a lovaglást, a gyalog- és kerékpártúrát.

Hazánkban a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége 1994 novemberében alakult meg. Az elmúlt több mint 10 évben erős szervezetté vált. Vezetői képviselik a szövetséget az Országos Idegenforgalmi Bizottságban, az idegenforgalmi régiós bizottságokban (RIB), sikeres marketing tevékenységüknek köszönhetően jelentős szakmai támogatást és reklámot biztosítanak a tagjaiknak (pl. kedvezményes megjelenési lehetőség az interneten, programajánlatok népszerűsítése). Bemutatókon, vásárokon, fórumokon vesznek részt, konferenciákat szerveznek a tagok számára, nemzetközi kapcsolatokat építenek, továbbképzéseken biztosítják a tagság szakmai képzését. Tevékenységüket a Magyar Turizmus Rt. is támogatja.

Az országban, 2005-ben 7364 falusi szálláshely 41960 férőhelyen 131ezer vendég 587 ezer vendégéjszakát, az észak-alföldi régióban 636/8,6%/falusi szálláshely 1504/3,6%/férőhelyen 6 ezer vendég /4,6%/22ezer/3,7%/ éjszakát töltött el.¹⁹

¹⁹ www.itthon.hu, 2005. évi statisztika.

A térségben Túrkevén végez tevékenységét egy szállásadó a falusi turizmus keretein belül, Mezőtúron is történt ilyen irányú kezdeményezés.

A térség kulturális öröksége. A tárgyi és szellemi örökség, az annak kutatásával, megőrzésével foglalkozó szervezetek tevékenysége – az ehhez kapcsolódó turisztikai erőforrások

Bár közel nyolcszáz év telt el azóta, hogy a kunok megtelepedtek az országban, kultúrájuk elemei erőteljesen kirajzolódnak a magyar népi kultúrában, különös színt adva annak – amint azt az elmúlt évtizedek történeti - néprajzi vizsgálatai is bizonyítják. A kunokkal kapcsolatos kutatások hozzájárultak a magyarországi kunok műveltségének megismeréséhez. A kun identitástudat a városok helyi értelmiségi rétegének köszönhetően fennmaradt.

Amikor a másságot, de befelé az összetartozást kellett megmutatni, saját kultúrájukból merítettek. Ekkor bomlott ki teljes pompájában mindaz, amit ma **kunsági díszítőművészetnek** (a festett bútorok, az egyedi szín- és formavilágú hímzés: a **kun hímzés**²⁰, a szűrűhímzés) nevezünk. Emlékeinkben bizonyos szavak máig élnek, a **sajátos viselet** (szűr), a **pásztorélet néhány kelléke** úgyszintén, és a rítus megtartó erejénél fogva, az emberélet fordulóihoz (születés, házasság, temetés) fűződő **szokások** maradtak meg a kun műveltség jellemzői.

Időről időre megjelentek olyan írások, amelyek az etnikai csoporttudat létét sugallták. Így a nyakas, a kálomista, a konok jelzők egyenértékűek voltak a kun identitással. Maguk között az a mondás járja, hogy „a kunok a legkiválóbb magyarok”.

A kunok történetének kutatása a XX. században Gyórfy Istvánnak, a karcagi Nagykun Múzeum vezetőjének a nevéhez fűződik. Az ő munkássága rendkívüli volt, meghatározta a század néprajzi kutatásainak irányát. Ugyancsak ebben az időszakban kutatta Hermann Ottó Ecegpusztán és Karcagon a pásztoréletet, az ősfoglalkozásokat. Ő fedezte fel a kontyos kunyhó²¹, a pásztorok használati tárgyait, ismeretlen pástorszerzőket. Nevéhez fűződik Finta Sándornak, a későbbi szobrász- és éremművésznék a felfedezése. Finta Sándor nevét és hagyatékát Túrkevén a Finta Múzeum őrzi.

A háború utáni újjászervezésben a kutatómunka szervezeti keretei is megváltoztak, nagyobb hangsúlyt kaptak a múzeumok. Elsősorban a munkák megszervezésében, egy-egy kistérség történeti - néprajzi kutatásának beindításában értek el szép eredményeket.

A múzeumok feladatainak megváltozása egyre inkább a belső feldolgozó munkákra összpontosítja az erőket. A rendszeresen megjelenő múzeumi évkönyvek és kiadványsorozatok nemcsak a múzeumokban és a társintézményekben dolgozó kutatóknak teremtenek publikálási lehetőséget, hanem a jó tollú, de más területen dolgozó szakembereknek is. A múzeumi műhelymunka szép eredményeiről tanúskodnak a könyvsorozatok, amelyek közül kiemelkedik a Nagykunsági füzetek (szerk. Bellon Tibor), a Jászszági füzetek (szerk. Bathó Edit) és az 1993-ben

indult, a karcagi Nagykun Múzeumban folyó munkára alapozott Keleti örökségünk sorozat (szerk. Bartha Júlia – Pálóczi Horváth András), ami a kunsági kultúra és a kunokkal rokon népek kultúrájának kapcsolódási pontjait kutatja.

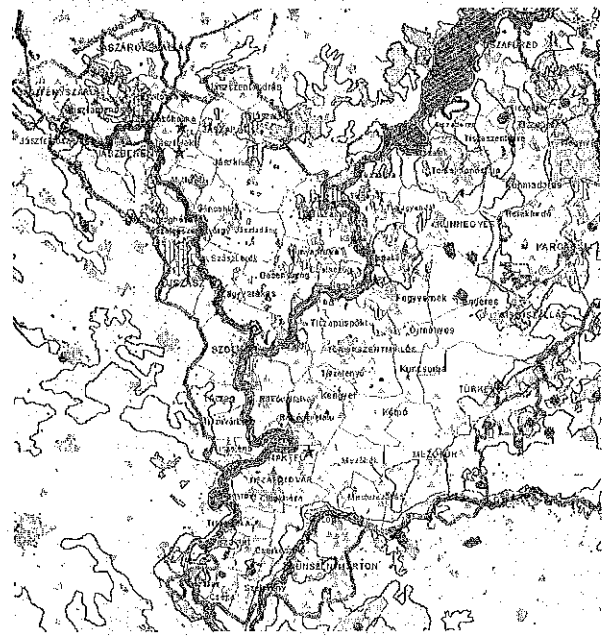
Említést érdemel még Bartha Júlia A kunság népi kultúrájának keleti elemei c. munkája, mely a kun nyelvi emlékek, szokások, a sámán hit, tárgyi kultúra, táplálkozás, viselkedés és művészet keleti vonatkozásait elemzi, ezzel igazolja azok ősi eredetét.

A társadalomnéprajzban Őrsi Julianna kutatásai hoznak új eredményeket. Munkásságának nagy érdeme, hogy az általa szerkesztett tanulmánykötetek (Őrsi J., 1992., 1996) feltárják a Jász-kunság történeti - néprajzi kutatásainak eredményeit, azoknak teremtenek fórumot. Az Őrsi Julianna által szerkesztett Túrkeve földje és népe sorozatban, valamint a Kulcs emberek c. kiadványokban a megyében élő muzeológusok, kutatók, önkéntes néprajzi gyűjtők írásai olvashatók a térség történetéről.

A mezőtúri kistérség igen gazdag régészeti lelőhely, a honfoglalás előtt is sűrűn lakott terület volt. Ezt bizonyítják a múlt században, Túrkeve határában végzett ásatások.

A legjelentősebb a terehalmi ásatás – mely 1878-ban már szerepelt a lelőhely-katalógusban –, feltárására 1985-ben került sor. A halom emberemlékezet óta a táj alkotórésze, kialakulásának történetéhez legendák fűződnek. Tudni vélték például, hogy a halom Attila hun király földvára volt.

A környéken számtalan lelőhely található, 1985-ben egy régészeti bejárás során 20 kurgánt²² térképeztek fel a térségben. Mindemellett, hogy a **kunhalmok** (4. sz. melléklet) értékes régészeti lelőhelyek, turisztikai szempontból is van jelentőségük. Az egykori lakódombokat, ör- és temetkezési helyeket, határhalmokat misztikum övezi.

4. sz. melléklet. Kunhalmok a régió területén. Jász-Nagykun-Szolnok megye ökológiai hálózat területrendezési övezetei I. (Háromszög jel: védett természeti emlékek – kunhalmok).

Forrás: Jász-Nagykun-Szolnok megye településfejlesztési terve 2007-2013.

²² A kelet-európai népek gödörstros temetkezési szokása, a sírok fölé különböző méretű dombokat emeltek, a néphagyomány kunhalmokként emlegeti.

²⁰ A kunhímzés nagy rozettákból, kunrózsákból, tulipánokból, leveles, végükön virágos ágakból, peremdíszként magányos virágokból és gránátalmából állnak. A közepmezőben lévő minta és a peremdíszek nagyobb mintái ugyanannak a színek különböző árnyalatait hozzák, a rózsaszíntől a vörösről át egészen a barnáig, de jellemző a kék különböző árnyalatai és a zöld, valamint a fekete is. (Fél Edit)

²¹ Kontyos nádkunyhó, tipikus ázsiai szerkezetű, nádból készült szálláshely, a pásztorok nyári hajléka.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

Szintén jelentős ismeretanyag kapcsolódik a térség népi építészetének változásához. Napjainkban még található néhány, a XIX században épült parasztház, többségük elég romos állapotban van, vagy a tulajdonosok által átépített formában található.

A múlt kutatását napjainkban az erre a feladatra szakosodott, jól felkészült szakemberekből álló csapatok végzik: muzeológusok, néprajzkutatók. Munkájukat önkéntes gyűjtők, egyetemisták segítik.

A múzeumok nemcsak a kutatásban és a gyűjtésben, hanem a feltárt ismeretek megőrzésében és továbbadásában is egyre inkább szerepet vállalnak (történelmi játszóházak, nemzetközi kézműves táborok, történelmi színmű, népszokások felelevenítése).

A múltbéli örökségünk kutatásának eredményeit a rendelkezésre álló kulturális örökség erőforrásaival együtt kell a turisztikai szakembereknek a térség kulturális turizmusának fejlesztése érdekében kiaknázni.

A térség kulturális örökségének erőforrásai:

1. humán erőforrás: jól felkészült muzeológusok, képzett turisztikai szakemberek és turisztikai marketing szakemberek Mezőtúron és Túrkevéen, Tourinform Iroda, Berettyó -Körös Társulás Régiós Iroda

2. folklor: Szivárvány citerazenekar, Petőfi Dalkör, Túri Népdalkör, Vadvirág Népdalkör, Madarász Károly Népdalkör, Egressy néptáncegyüttes, Madarász Katalin, Farkas Rozika, Balogh Marci népdalénekesek

3. régészeti helyszínek: terchelmi ásatások, kunhalmok, egyéb lelőhelyek (pl.: Móric, Póhamara, Csudaballa, Vecserke, Ördögárka)

4. népi építészet – népi lakóház, Peresi Tájház, Bolváry-kúria, Badár Balázs Emlékház, Gyöngyösház

5. viseletek (csak néptánc)

6. kézművesség: túri fazekasok, népi díszítőművészeti szakör Mezőtúron és Túrkevéen, kosárfonók, gyöngyfűző

7. múzeumok, gyűjtemények: Finta Múzeum, Vadász Pál Kiállítóterem, Városi Művelődési Ház és Könyvtár, Móricz Zsigmond Községi Ház, Túri Fazekas Múzeum, Bolváry-kúria, Badár Emlékház, Gyöngyösház

8. kulturális színhelyek és központok: Túrkevei Gyógyfürdő, Korda Sándor Filmszínház, Városi Művelődési Ház és Könyvtár, Túrkeve, Móricz Zsigmond Községi Ház és Könyvtár, Városi Színházterem, Mezőtúr. Általános Művelődési Központ, Kétpó

9. fesztiválok: Országos Pásztoral Verseny, Sutyombi Népzenei Fesztivál, Kevi Juhászfesztivál, Túri Vásár

A kézművesség múltja és jelene a térségben, a népi kézműves mesterségek megőrzése, népszerűsítése

Mezőtúr volt a messze földön híres *túri vásárok* színhelye, amelyek nemcsak a Tiszántúlon, hanem az egész ország legjelentősebb vásárai közé tartoztak. Túr, hasonlóan Debrecenhez, a Hunyadiak alatt élte első virágkorát, Hunyadi János és fia, Mátyás, különféle kiváltságokkal látták el, köztük vásárszabadalmakkal is. 1466-ból maradt ránk legrégebbi vásárszabadalma. Mezőtúron korán alakultak meg a céhek. A mesterek – akik között volt csizmadia, szűcs, szabó, kocsigyártó, szíjgyártó, tímár, korszós, tálás, egyszóval fazekas, asztalos, lakatos, kovács, szappanos, takács, kerékgyártó, bodnár, köteles, szítás, fésűs, kalapos, esztergályos, késes – elsősorban a helyi vásárookra dol-

goztak. A mesterek mintegy negyede távolabbi vásárookra is eljárt: Kecskemétre, Jászberénybe, Debrecenbe, Hódmezővásárhelyre, Aradra, Nagyváradra, Szentesre és Szegedre.

Túrkevéen a XIX. században indult fejlődésnek az ipar, 1800-ban szűcs, szabó, csizmadia, lakatos, kovács, és szíjgyártó volt a városban, csaknem fél évszázad múlva pedig már kőműves, molnár, asztalos, kerékgyártó és ács is, a számuk több mint a négyszeresére emelkedett. 1817-ben az iparosok közös céhet hoztak létre.²³

Az ipar fejlődése forradalmasította az áru előállítását, tömeges termelés váltotta fel a kézművességet. Vidéken, így a térségben is, csak azok a mesterségek maradtak meg, melyeknek a gépesítést nem lehetett megoldani, vagy az előállításnak házi-lagos célja volt. A II. világháború után a mesterek háziipari szövetkezetekbe tömörülve végezték munkájukat, jelentős volt a tevékenységük. Ezek a szövetkezetek a népi hagyományörzésben is szerepet vállaltak. A túri szőnyegszövő, a fazekasok továbbra is megőrizték a díszítőművészet motívumait. A kevi szövőgyárban a népi textíliák, a kosárfonó műhelyben a vesszőből készült használati cikkek is a hagyományoknak megfelelően készültek. Gazdaságtalan működésük következtében a szövetkezetek az 1990-es években magánkézbe kerültek, megszűntek, átalakultak, a kiváló szakemberek pedig vagy magánvállalkozók lettek – vállalva annak nehézségeit –, vagy átképezték magukat.

A térségben jelenleg színvonalas a fazekasság, a kosárfonás, a szövés, bemutató jelleggel a gyöngyfűzés. Ezeknek a mesterei bemutatkozási lehetőséget kapnak a vásárokon, rendezvényeken, de állandó, a kistérség egységes kézművességét reprezentáló bemutatkozási lehetőségük jelenleg nincs.

Napjainkban megszűnt a népi műveltség természetes átörökítése apáról – fiúra, anyáról lányára. Egyre kevesebb az a mester, kézműves, aki ismereteit ilyen módon örökölte. A népi mesterségek elméleti és gyakorlati alapjait manapság az iskolarendszeren belül, illetve azon kívüli tanfolyami keretek között lehet megtanulni. Ezt a feladatot a Magyar Művelődési Intézet és a Budapesti Művelődési Központ vállalta fel az elmúlt évtizedekben. A képzési lehetőségek sorát folyamatosan bővítette, szakörvezetői képzést, szövésoktatást, oktatói képzést, a fafaragók továbbképzését, de kosárfonó, bőrtös, csipkekészítő, hímző, textiltfestő, szíjgyártó-nyerges és fazekas képzést is megvalósított az intézet.

A képzésbe aktívan bekapcsolódtak a megyei közművelődési intézmények is. A Békés Megyei Művelődési Központ által létrehozott művészeti szakközépiskola működése elismert, kiegészítő hagyományörző kézműves rendezvényei színvonalasak. A népi kézművesség oktatásában jelentős szerepet játszik, kézműves szaktáborok híre a határon túlra is eljutott. Az OKJ –s végzettséget adó tanfolyamok hallgatói szakkörvezetői, kézműves, kézműves oktatói végzettséget szerezhetnek.

A kézművest igazi mesterré azonban a hosszú, fáradhatatlan munka, a szakma iránti töretlen érdeklődés teszi. Munkájuk színvonalasabbá tételéhez, népszerűsítéséhez segítséget nyújtanak a múzeumok, a Hagyományok Háza.

Jeles példaként kell megemlíteni a Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok által, első ízben 2005-ben megrendezett, „Határok nélkül” kézműves vásárt, mely négy helyszínen (Szolnok, Szabadka, Kézdivásárhely, Jablonca) került megren-

²³ Őrsi Julanna: Túrkeve földje és népe, 1996.

dezésre (2005. május 5. - 2006. március 30.). A kiállítás, vásár, bemutató célja az volt, hogy felkutassa a sok évszázados hagyományokra épülő kézműves mesterségek jelenkori értékeit, helyreállítsa a mesterek és mesterségek társadalmi megbecsülését, ismertté tegye a munkafolyamatokat, az alkotásokat, lehetőséget nyújtson a szakmabélieknek a tapasztalatcserére, más régiók népművészeti értékeinek megismerésére. A mesterek számára új vevőkör kialakulását teszi lehetővé, a rendezvény kiadványaiban ismertté teszi a mestereket és a mesterségeket, és a hátrányos helyzetű kistérségek kézművesei is lehetőséget kapnak a bemutatkozásra. A rendezvény turisztikai vonatkozása, hogy a két hónap időszak alatt a kiállításhoz bemutató, valamint kézműves foglalkozások kapcsolódtak, s ez felkeltette a turisták érdeklődését is, továbbá a térségben egyes kézműves műhelyek folyamatosan fogadták az érdeklődő vendégeket. A rendezvényen a térséget a túri fazekasok képviselték.

Gonda István, a népművészet mestere, munka közben.

Napjainkban Mezőtúr kistérségben 15 fazekas dolgozik, közülük 2 fő a népművészet mestere (Gonda István és Búsi Lajos), és 3 fő népi iparművész, két kosárfonó, közülük 1 fő (Luka Lajos) a népművészet mestere, és egy gyöngyfüző végzi tevékenységét. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei, művészeti díjjal kitüntetett türkevei Népi Díszítőművészeti Szakkör a munkáját csak bemutató jelleggel végzi. Szőnyegszövők, csipkeverők, hímzők, szalma- és gyékényfonók, valamint kosárfonók művelik még ma is a népi mesterségeket a térségben.

A térségben a hagyományörző kézművesség bővíthető a Sárrét²⁴ ismert mesterségeivel (gyékény, nád, szalma és csuhé felhasználásával készült tárgyak), újjáélesztésük, népszerűsítésük kapcsolódhat a falusi turizmus térségi fejlesztéséhez.

A kistérségben néhányan hobbi szinten foglalkoznak a természetes anyagok feldolgozásával – elsősorban pedagógusok, hagyományörzők.

A régmúlt mesterségeinek újjáélesztésére a kistérség minden településén vannak kezdeményezések, kézműves szakkörök, foglalkozások keretén belül az oktatási- és művelődési intézményekben, kiegészítő tevékenységként a lovardákban (Mezőtúr, Türkeve). Türkeven a Gyöngyösházban nyáron kézműves és gyöngyfüző táborok megtartására kerül sor. A bentlakásos táborban korhatár nélkül bárki részt vehet.

Mesterfokon fonják a szalmát a szomszédos Kisújszálláson és Törökszentmiklóson – ahol minden évben nemzetközi szalma-

fonó tábor rendeznek –, a gyékényfonást és a szövést a mai napig művelik a Sárréten (pl.: a közeli Sárrétudvarin).

A térségben élő kézművesek nem tömörülnek szakmai szervezetekbe (kivéve Türkeven egy kosárfonó és a gyöngyfüző, akik tagjai a Nagykunsági Népművészeti Egyesületnek és a JNKSZ megyei Népművészek Egyesületének). Gonda István véleménye – lásd mellékletben az írás végén! – szerint a népművészet mestere címmel rendelkezők nem is igénylik ezt a képviselőt. Az alkotásaikat a térségben, a városban állandó jelleggel nincs lehetőség értékesíteni, minden alkotó maga teremt meg az értékesítés feltételeit, alakítja ki az értékesítési csatornákat – szerencsés esetben a turisztikai központokban a népművészeti boltok a rendszeres vásárlók.

Mínt hogy a kézművesség és a vásár fogalma szorosan összekapcsolódik, a kézművesség népszerűsítése elsősorban a rendezvényekhez, nagyszabású vásárokhöz kapcsolódva, nemzetközi szinten is megvalósítható. Mezőtúrnak 5 (Weida – Németország, Canelli – Olaszország, Seps – Köröspataka – Románia, Törökbecse – Szerbia, és Makow Podhalanski – Lengyelország) Türkevennek 3 (Nagyszalonta – Románia, Porabka – Lengyelország, Auchen – Franciaország), Kétpónak egy (San Paolo – Solbrito) testvérvárosi kapcsolata van, mely településekkel élénk kulturális és gazdasági együttműködést alakítottak ki az elmúlt években.

Ezzel egyidejűleg a térség régmúltban is művelt mesterségeinek (szalmafonás, szűcsmesterség, kovácsmesterség, csipkeverés, mézskalácssütés) felelőssége is fontos feladat. Igaz, konkrétan nem fogalmazódik meg a turisztikai célkitűzések között, de a vendégcsalogatás egyik eszköze a térség múltjának, hagyományainak bemutatása. Nem mellékes, hogy az igen elmaradott térségben munka- és jövedelemszerzési lehetőséget biztosít az itt élőknek, turisztikai vonzerőként növelheti a településre látogatók számát.

Kun hímzés tanítása a Gyöngyösházban.

Tájházak és működésük az országban, és a régióban

A Magyarországi Tájházak Szövetsége²⁵ 2002. november 28-án alakult meg. Célja a Magyarországon lévő tájházakat működtető jogi és természetes személyek érdekeinek képviselete és összehangolása: a tájházak megőrzésének, szakszerű helyreállításának, működtetésének, fenntartásának, fejlesztésének elősegítése, új tájházak létrehozásának szakmai támogatása, valamint részvétel a tájházakkal és gyűjteményeikkel kapcsolatos tudományos kutatá-

²⁴ Nagy Sárrét a Tisza vonalától Keletre, a Nagykunsággal határos terület. 1866 előtt (a Tisza szabályozása) kiterjedt lapály, feneketlen mocsár számtalan nádas érrel. Réti pásztorok, pákászok, halászok, madarászok, darvászok, nádi betyárok éltek e vidéken.

²⁵ www.muzeumok.hu

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

sokban. Nemzetközi kapcsolataik kiterjedtek, elsősorban a magyarországi területeken (Dél-Szlovákia, Vajdaság, Kárpátalja).

Rendszeresen szervezik az országos tájházi találkozót, szakmai fórumokat, konferenciákat, amelyeken neves múzeumi szakembereknek a fenntartással, működtetéssel kapcsolatos előadásai mellett tapasztalatcserére is lehetőség nyílik. A szövetség eredményes érdekképviseleti tevékenységet végez (NKÖM, NCA, NKA, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány).

A kilenc elnökségi tag egy-egy régió vezetője is egyben. A tagok tájházi hírlévlében értesülnek a szövetség munkájáról. Sajnos a fenntartáshoz szükséges pénzügyi háttér előteremtéséhez a tagdíjbevételek nem elegendőek, az elnökségi tagok sok energiát fektetnek a működtetéshez szükséges pénzügyi források előteremtésébe, a bevételek növelésébe. Ezzel szemben 2006-ban a költségek jelentős csökkentését tervezik, az elnökség a tevékenységét 2006-ban ellenszolgáltatás nélkül végzi.

A mezővárosi kistérségben Mezőhéket a tanyavilág jellemezte. 1952-ben tanyaközpontból vált önálló községgé, tájház nincs a településen. Mesterszállás zsáktelepülés, nincs sem faluház, sem múzeum, de a lakosság szívesen venne ilyen jellegű beruházást.

Kétpó viszonylag fiatal település, nem rendelkezik tájházzal vagy tájjellegű épülettel. Mezőtúron a Peresi Tájházban a Körös-völgyi Természetvédelmi Terület és a Körös-vidék élővilága látható. A kiállítás érdekessége, hogy védett állatok preparátumai nem találhatók benne.

A Bolváry-kúria 1820 körül épült, klasszicista stílusú épület. Különlegessége, hogy a zindelytetős épületben egykor füstös-konyha volt, a közelmúltban a Túri Fazekas Múzeum költözött az épületbe. A Badár emlékszoja és fazekas alkotóház a fazekas dinasztia életét, munkásságát mutatja be. Az épületben jelenleg is dolgozik egy fazekas, az ide látogató vendég megtekintheti az élő műhelyt, alkalmanként lehetőség van kipróbálni a „mester-séget”.

Az épületek és a kiállítások az önkormányzat tulajdonában vannak, fenntartásuk, működtetésük állami és önkormányzati finanszírozásból, pályázati pénzeszközökből valósul meg. Bevételek a belépőkből származik, ami nem számottevő. A működtető fejlesztésre vonatkozó terveit pénzügyi nehézségek miatt nem tudja megvalósítani. Az épületekben a kiállítások méltón reprezentálják a térség múltbéli életét (Körös menti élet, fazekasság, polgári élet).

Az intézmények nem tagjai a Tájházak Szövetségének.

Túrkevéren egy tájház üzemel, mely magántulajdonban van (a tulajdonos 2006. óta tagja a Tájházak Szövetségének). Az épület egy 100 éves parasztház, melyben a XIX. század végi szegényparaszti élethez kapcsolódó jellegzetes berendezési tárgyakat és használati eszközöket (pl.: a kenyérsütés eszközei) mutatják be. Különlegessége, hogy az ide látogató vendég leülhet a kemence szélére, megfoghatja, kipróbálhatja az eszközöket, illetve megszállhat az épületben.

Növeli a látogatottságot és a szolgáltatás értékét, hogy a tulajdonos kézműves munkáiból (zsűrített gyöngyfüzött alkotások) a helyszínen kiállítás tekinthető meg, valamint kézműves foglalkozásokon vehet részt az ide látogató (gyöngyfüzés, bőrzés, textílfestés). Az épület fenntartása a nyári kézműves táborok szállásbevételeiből történik.

A Gyöngyösház 5 éve működik. Létrejöttének előzményei: a tulajdonos érdeklődési köre (múltbéli értékek, a hagyományörzés), a tulajdonos kézműves tevékenysége (gyöngyfüzés meseterfokon, bőrzés, textílfestés), kiállítótér biztosítása a meglévő alkotások számára.

Az omladozófélfen lévő parasztház megvásárlását, annak felújítását (falak megerősítése, földes padozat megszüntetése) követően a már stílusosan berendezett házban alapvető feltételek hiányoztak (pl.: a víz). A vizesblokk létrehozása és a meglévő szállás-férőhelyek bővítése céljából pályáztak, és közel 700 ezer forint vissza nem térítendő támogatással a lovas turizmushoz kapcsolódó szállásbővítésre került sor.

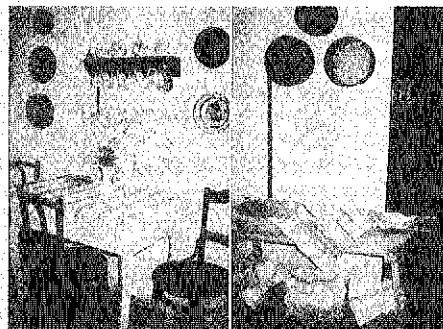
Az épületegyüttesben a múltban érezheti magát az ide látogató vendég, de immár korszerű körülmények között (ól felszerelt konyha, zuhanyzók, vécék).

A cél nemcsak az, hogy szabadidős elfoglaltságot biztosítsanak az ide látogató vendégeink számára. Fontosnak tartják, hogy fejlődjön a résztvevők közügyessége, esztétikai érzéke, kreativitása, érezzék a közösen végzett munka és az alkotás örömét, s közben ismerkedjenek meg a térség múltjának tárgyi és szellemi örökségével.

A szabadidős programokon belül megismertetik Túrkeve múltját (eszközök, használati tárgyak bemutatása, kevi pásztorételek főzése, túrkevei népdalok tanulása citerazenóval, gitárkísérettel) és jelenét (kirándulás, lovaglás, városnézés hintóval, strand, élményfürdőzés, időszakos és állandó kiállítások megtekintése).

Turisztika, kézművesség és hagyományörzés együttesen valósul meg a Gyöngyösház turisztikai kínálatában.

A kezdeményezés újszerű. Kevés magántulajdonban lévő vállalkozás vállalja fel a hagyományörzést, hiszen önmagában nem nyereséges a tevékenység. Ha ötvöződik a falusi turizmus által kínált lehetőségekkel – szállásadás, gasztronómia turizmus, kézműves mesterségek bemutatása –, és mindezek megvalósításához a személyi és tárgyi feltételek biztosítva vannak, a kistérségekben igen jövedelmező tevékenység lehet.

Gyöngyösház-konyha és a kenyérsütés eszközei

A hagyományörzés így történő népszerűsítésére a térségben is van lehetőség, melynek számos előnye van. 1. Az önkormányzatoknak nem kell a fenntartási, működtetési, fejlesztési költségeket finanszírozni, ezzel szemben ha támogatják a településeken a kezdeményezés megvalósítását (szakmai, anyagi támogatás), az együttműködés magas színvonalú lehet, mely a település és a vállalkozó érdekeit egyaránt szolgálja.

2. A településeken újabb turisztikai attrakcióval bővül az idegenforgalmi szolgáltatás. 3. Jövedelemszerzési lehetőséget nyújt az elmaradott térségben a lakosok számára. 4. Erősíti a re-

lepillésen élők identitását. 5. Megismerteti a látogatókkal a település múltját, a helybélieket a múltbéli emlékek, szokások kutatására serkenti. 6. Hozzájárul a településen élők kulturált szabadidejének eltöltéséhez. 7. A települések népességmegtartó erejét növeli.

A kistérség idegenforgalmi adottságaihoz a falusi szálláshely az a szálláskategória, mely szinte egész évben képes kiszolgálni az idegenforgalmat. A falusi szálláshellyel, a lehetőségeknek megfelelően, minden település képes „kiszolgálni” a turistát.

A kapcsolódó turisztikai erőforrások a térségben

A térségi turizmus fejlesztése csak a kapcsolódó turisztikai erőforrások fejlesztésével együtt értelmezhető, valósítható meg.

A térség turisztikai erőforrásai

Éghajlati tényezők: a térség évi középhőmérséklete kb. 10°C, április közepétől október közepéig fagymentes (április elején a németországi turisták már megérkeznek a térségbe), nyáron a legmagasabb napi hőmérséklet eléri a 35-40°C-ot, télen a -15 -20°C-ot.

A napsütéses órák száma magas, az éves csapadékmennyiség nem éri el az 500 mm-t, az ország legszárazabb vidéke ez a terület.

A környezet minősége: a levegő minősége nagyon jó, a folyók, holtágak vízminősége is jó, horgászat céljára kiválóan alkalmasak, az épületek és a közterületek karbantartására az önkormányzatok egyre nagyobb gondot fordítanak (köz munkások igénybevétele). A környezet tisztasága nem megfelelő – a lakosságot meg kell nyerni, hogy magasabb elvárásai legyenek a környezetük tisztasága iránt.

Infrastruktúra: Mezőtúr a 4. sz. és az 5. sz. főútvonalat összekötő útszakasz mellett terül el. A 46. sz. úttól Túrkeve 10 km-re, Kétpó 3 km-re fekszik. Mezőhék és Mesterszállás ún. zsáktelepülések, csak közúton közelíthetők meg. A térségbe vezető közutak rossz állapotban vannak és keskenyek. Felújításuk időszerű lenne. Vasúton Mezőtúrra és Kétpóra is eljuthat az utazó.

Kikötő nincs a térségben, a Körösön üzemel egy komp, a mezőtúri önkormányzat működteti.

Víz-, gáz- és szennyvízvezeték-hálózat, Mezőhék kivételével, minden településen van. Mezőtúron és Túrkeven helyi közlekedésszolgáltatás is van. A településeken a vendégek rendelkezésére áll az internetszolgáltatás. A szelektív hulladékgyűjtés megvalósítása folyamatban van Túrkeven.

Turisztikai intézmények, szolgáltatások: A egyik legfontosabb kapcsolódó turisztikai szolgáltatás a szálláshely mennyisége és minősége. A térségben viszonylag alacsony a szálláskapacitás, nincs megfelelő minőségi szálláshelykínálat.

Kevés a szálláshely a rendezvények idején, egyéb esetben pedig nincs kihasználva (2004-ben több mint 250 szállásférőhelyen 4200 vendég 12357 vendégéjszakát töltött el (a turisztikai szezon rövid, rendezvények májusra (Juhászfesztivál), szeptemberre (HOVATE, a Város Napja, a Kulturális Örökség Napja) időzített szervezésével kitölthető).

Kétpó büszkesége, az Almássy-kastély 60 férőhelyes szállást biztosít a térségbe látogatóknak. Fontos megemlíteni, hogy bababarátság szálláshely, így gyermekes családok is látogatják. 4 vendéglátó egység, posta és orvosi rendelő üzemel a településen. A közbiztonság jó. Mesterszálláson a vadászház 12 fő befogadására alkalmas, 1 cukrászda, 3 vendéglátó egység és orvosi rendelő található a faluban. A sportolni vágyók részére tenisz-

pálya áll rendelkezésre.

Mezőhéken szintén van egy tenispálya, és elmondható, hogy a közbiztonság kiemelkedően jó.

Mezőtúron szálloda (55)²⁶, kaszinó, fogadó, vadászház (12), kemping (18), 2 panzió, 2 vendégház (53), a peresi nyaralók és fizető-vendéglátók tudják elszállásolni a turistákat. A nagyobb rendezvények ideje alatt a középiskolák (4 kollégium) és a főiskola kollégiuma is biztosít szállásférőhelyet. A kulturált szórakozást 3 cukrászda, 4 étterem, 1 vendéglő, 2 pizzeria és 1 söröző biztosítja a vendégek számára. Orvosi rendelő, kórház és rendelőintézet található a városban, a banki OTP- és ATM-szolgáltatás biztosítva van. A szabadidő hasznos eltöltéséről a gyógyvízű strandfürdő és uszoda gondoskodik.

A vendégek számára a városról és a térségről naprakész információt nyújt a városban működő Tourinform iroda, mely a térségben lévő turisztikai szolgáltatókkal napi kapcsolatot tart.

A szolgáltatások között említésre méltó a Turi Lovas Klub tevékenysége (lovagoltatás, túrázás).

Túrkeven a Thermalia apartman (30) és kemping 3 vendégház, panzió (10), falusi szálláshely (10), fizető-vendéglátók, valamint a Hollósi tanya és lovasudvar (57) várja a megszálló vendégeket. 4 melegkonyhás étterem, 5 cukrászda és presszó, illetve pizzeria biztosít kulturált étkezési lehetőséget, van orvosi rendelő, posta, OTP- és ATM szolgáltatás.

A városban tevékenykedő NIMFEA tevékenysége, turisztikai szolgáltatása jelentős. Az egyesület természetvédelmi és tájrehabilitációs tevékenységet végez. Tevékenyen részt vesz a hulladék újrahasznosításában. Feltérképezi a térségben lévő védett növény- és állatvilágot, tudatos munkával törekszik ezek megőrzésére. Kapcsolatot tart az alsó-, közép- és felsőfokú tanintézményekkel. Szakvezetővel kísért természeti túrákat szervez, tevékenységét hagyományörző turisztikai kínálattal (kézműves foglalkozások, lovagoltatás, táj jellegű ételek kínálata) bővítette az elmúlt években.

A térségben lévő szállások kapacitás-kihasználtsága alacsony.

Természeti erőforrások: A térség egyik legjelentősebb természeti adottsága a termálvíz. A mezőtúri fürdőkút 53°C-os, a 2. sz.kút 41°C-os, a túrkevei kút 72°C-os vize cloridos, hidrogén-karbonátos. A gyógyvíz kiválóan alkalmas idült reumatikus, ízületi, bőr- és nőgyógyászati betegségek gyógyítására, rehabilitációra. Túrkeven a 2003-ban történt fürdőfelújítást követően korszerű körülmények között folyik a gyógyászati szolgáltatás, gyógyvízes pezsgőmedence, élményfürdő várja a kikapcsolódni vágyókat. Mezőtúron az átalakítás jelenleg folyamatban van.

A térség e két gyógyvízre épülő komplex szolgáltatásrendszer az egészség- és a wellness-turizmus fejlesztésében jelentős szerepet játszik.

A kistérség települései közelében fekvő területek az Országos Ökológiai Hálózat részei, a településeket madárvédelmi terület veszi körül. Mezőtúr, Túrkeve és Mesterszállás határában húzódik a Körös - Maros Nemzeti Park, melynek részei a Túrkeve határában található ecsegi puszták, valamint a Körös folyónak a Jász-Nagykun-Szolnok megye területén lévő ártere. Fokozottan védett a növényzete és az állatvilága, melyek közül megemlíthető a vadlúd, a szürkegém, a gulipán, a kócsag, a fehér és a fekete gólya, a túzok, a vidrafű, a keserűfű, a hosszúle-

²⁶ A szállások mellett zárójelben a férőhelyek száma található.

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

velű nőszírom. A tűzök védelme érdekében 1975-ben Dévaványa – Ecsegypuszta határában rezervátumot hoztak létre.

A térségi turizmus működtetésében jól felkészült szakemberek dolgoznak (Tourinform Iroda – 2 fő, Kistérségi Iroda – 2 fő, az önkormányzatok marketinges munkatársai. Tevékenységüket összehangolják a helyi intézményekkel, szervezetekkel, szakmai segítséget nyújtanak a partnereknek. A társulási marketing kialakítása viszont nem valósult meg a térségben, ennek következménye, hogy a régióban nincs komplex turisztikai kínálat.

A turisztikai fejlesztést befolyásoló tényezők között meg kell említeni, hogy a térségbe utazás nem kényelmes (nem minden település közelíthető meg vasúton, a közutak minősége rossz), a lakosság, a közösség viszonya a turizmushoz még nem megfelelő (a lakóházak előtti terület rendezése az utcafronton, virágos udvar, vendégekkel való foglalkozás, idegen nyelv ismerete vagy annak elsajátítása).

A létező turisztikai piacok megtartásának, a potenciális piacok meghódításának feltétele a vonzerő, a turisztikai attrakciók és erőforrások együttes fejlesztése, minőségének javítása.

Az EU és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma állásfoglalásai, a jogszabályi környezet adta lehetőségek

Az EU történetében alapokmányi szinten először a Maastrichti Szerződés (1992.) foglalkozik a kultúra kérdéseivel: a közösségi célkitűzések közé sorolja a kultúrát. A kultúra szerepe előtérbe kerülését az jelzi, hogy a szerződés a IX. cím 128. cikkét kizárólag a kultúrának szenteli.²⁷

A Közösség hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartja a nemzeti sokszínűséget. Fellépésének célja a népek kultúrájának, történelmi ismeretének terjesztése, a kulturális örökség megőrzése, kulturális cserék lebonyolítása, a művészeti tevékenység támogatása. Tevékenységét a Régiók Bizottsága javaslatai, ajánlásai alapján végzi.

Az EU kultúrát a támogató programjai közül a Kalidroscope, ezen belül a kulturális örökség megőrzésére, védelmére létrehozott Raphael program volt az első, melyben alapkövetelmény három ország együttműködése, s melyben Magyarország csak társulási szerződésben meghatározott módon vehetett részt.

Ezt követően a Kultúra 2000 programot a Parlament 7 évre fogadta el. Az NKÖM megteremtette a programban való részvétel pénzügyi és intézményi feltételeit. Napjainkban fogadták el a 2007-től 2013-ig tartó Kultúra 2007 programot. A program 3 irányvonalat helyez előtérbe. A kulturális ágazatban dolgozók mobilitását növeli, elősegíti a művészetek és kulturális termékek nemzetközi áramlását, valamint támogatja a kultúrák közötti párbeszédet.

Magyarország 2004. május 1-jén csatlakozott az EU-hoz, ezt követően jogosulttá vált az EU Strukturális és Kohéziós Alapok támogatására.

Magyarország a Nemzeti Fejlesztési Tervben a gazdaság versenyképességének növelése keretén belül határozza meg a turizmus, a kulturális turizmus fejlesztésére vonatkozó célokat.

„Magyarországot kulturális és történelmi értékei, műemlékei, világörökségi helyszínei, valamint természeti adottságai, változatos tájai, folyó- és állóvízpartjai, természetvédelmi terü-

letei és gazdag termálvízkészlete tehetik vonzó turisztikai célponttá.”

A Strukturális Alapok forrásaihoz az operatív programokon (GVOP, AVOP, ROP)²⁸ keresztül jutnak a pályázók céljaik megvalósítására.

Az NKÖM kiemelt figyelmet fordít a kulturális örökség védelmére. Támogatja az épített örökség megővására irányuló fejlesztéseket, a közgyűjtemények szellemi örökségének felkutatását, a népi kultúrát őrző közösségek, műhelyek, az alkotóházak, kézműves műhelyek tevékenységét, turisztikai kulturális rendezvények szervezését.

A Nemzeti Üdülési Szolgálat pedig a lakosság részére természetbeni üdülési támogatásként üdülési csekket biztosít.²⁹

Az egyes kulturális tevékenységek támogatása csak akkor valósul meg, ha a pályázó megfelel a pályázati kiírásban foglalt feltételeknek. A pályázatok többségében a pályázók köre a vállalkozásokra, civil szervezetekre, önkormányzatokra és társulásaira korlátozódik. A természetes személyek legtöbb esetben nem pályázhatnak.

Mivel a falusi turizmus és a kézművesség hagyományainak őrzését a térségben többségében természetes személyek végzik (szellemi szabadfoglalkozásúak vagy regisztrált fizetővendéglátók), tevékenységük továbbfejlesztése két módon lehetséges: 1. a tevékenységet végzők vállalkozóvá válnak, ami kockázatos (kötelező járulékok TB, MJ, EHO, idegenforgalmi, iparüzési, kommunális adóterhek, marketing felkészültséget igényel, a beruházás megtérülése bizonytalan stb.). 2. Civil szervezetbe tömörülve, közös munkával végezhetik a tevékenységet, ahol a vezetőség gondoskodik a fejlődéshez szükséges információkról, elősegíti a műhelyek, szálláshelyek kihasználtságát, kapcsolatot tart az országos szakmai érdekképviseleti szervekkel, marketing és reklámtevékenységet végez. Képviseli egy erős térségi turisztikai teamban a kézművesség és a falusi turizmus érdekeit.

A tevékenységüket színvonalasan végző szolgáltatóknak mindenképpen sokoldalú alapos felkészültségre van szükségük. Ismerniük kell: az adózási jogszabályokat (ÁFA, SZJA-törvények), a szálláshelyek osztályba sorolási feltételeit, a falusi szálláshelyek minősítési követelményeit (54./2003. VIII. 29. GKM), a termék előállításával és értékesítésével kapcsolatos előírásokat (termékminőség, fogyasztói tájékoztatás).

A térség hagyományőrző kulturális turizmusának marketing elemzése. A kulturális turisztikai erőforrásokra épülő turizmus helyzetének marketing elemzése, GYELV elemzés

Erősségek

Természeti adottságok, természeti értékek

Különleges növény- és állatvilág

Néprajzi értékek

Gasztronómia

Kistérségi szerveződések

Termálvízkincs, termálfürdő

A települések tenni akarása

Néphagyományok ápolása

²⁸ Gazdasági Versenyképesség Operatív Program, Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program, Regionális Operatív Program.

²⁹ Igénylése feltételhez (jövedelmi viszonyok) van kötve, a minimálbér összegéig SZJA mentes.

²⁷ Az Amsterdami, ill. a Nizzai csúcs a cikk számát 151-esre változtatta.

Több turizmusfajta kialakításához, fejlesztéséhez (ökoturizmus, kerékpáros turizmus, **falusi turizmus, kulturális turizmus**) a megfelelő természetes vonzerő megléte

Térségi vezetés elkötelezettsége

Pozitív irányú turista érdeklődés

A turisták számának jelentős növekedése az elmúlt években

Jász-Nagykun-Szolnok megyében elindult a termálklaszter a 2000-ben benyújtott pályázat alapján.

Magas színvonalú kulturális programajánlatok (Kevi Juhászfesztivál, WANT 2, Türi Vásár)

Testvérvárosi kapcsolatok – külföldi civil szerveződések jelenléte (mintegy 150)

Neves szülöttek (pl. Madarász Katalin, Balogh Márton, Korda Sándor, Balogh János, Badár Balázs, Finta Sándor stb.)

Gyengeségek

Közlekedési nehézségek

Infrastruktúra hiányossága (keskeny és rossz minőségű közutak)

Települések közötti közlekedés nehézsége (buszjárat)

Meglévő szálláskapacitások gyenge kihasználtsága

A települések marketingje nem proaktív, fejlesztésre szorul

A társulási marketing hiánya

A turisztikai szezon rövid

A falusi turizmus lehetőségeinek kihasználása

Programkínáló irodák – utazási irodák hiánya

Vendéglátó-hálózat hiányossága

Nincs turisztikai programajánlat – komplex turisztikai programcsomag

A humán erőforrás – nyelvtudás hiánya

Idegenforgalmi intézményrendszer hiánya

Az adottságokból következő lehetőségek (kulturális turizmus, termálturizmus) nincsenek teljes körűen kihasználva.

Kedvező adottságok vannak a kerékpározáshoz, de a lehetőség nincs kihasználva – kevés számú kerékpárút

Lehetőségek

A kulturális programajánlatra építve, komplex turista programcsomagok kialakítása

Turisztikai termékek kínálatának létrehozása a települések erősségeinek egymáshoz kapcsolásával (gyalogos, lovas, kerékpáros túrák szervezése)

Saját, idegen nyelvet beszélő, elkötelezett, a kistérséghez kötődő „csapat” kialakítása

Humán erőforrás fejlesztése (nyelvtanulás, idegenvezetés, turizmus ismeretek)

Az adottságok jobb kihasználása

A kereslet növekedése a minőségi turisztikai termékek iránt

A belföldi turizmus felerősödése

A társulás külföldi kapcsolatainak kihasználása

A turisztikai szezon megnyújtása – a szálláskapacitás kihasználtságának növelése

Civil szerveződések aktívabb részvétele

Veszélyek

Hatékony marketing tevékenység hiánya miatt a kedvező tendencia, a növekvő érdeklődés visszaesik

A közlekedési infrastruktúra fejlesztése nem valósul meg

Az ingatlanszerzés felerősödik a növekvő érdeklődés miatt
Tőkehiány miatt nem valósulnak meg fejlesztések
Fejlesztések hiányában a jelenleginél még jobban lemarad a térség

A meglévő lakosság elvándorol, elszegényedik – társadalmilag leszakad

Nem jönnek létre a különböző turisztikai termékekre épülő komplex programcsomagok

A társulás, valamint az önkormányzatok feladata a meglévő erősségek egyre fokozottabb kiaknázása mellett a folyamatos törekvés a gyengeségek megszüntetésére, azok kiküszöbölésére. A lehetőségekre építve, dinamikus közös szervezőmunkával és ráfordítással, a civil szerveződések is bevonva a feladat megvalósításába, a térség turisztikai pozícióját erősíteni kell.

A települések turisztikai fejlesztési célkitűzései között szerepel a horgászat, a vadászat, a kerékpáros turizmus, a természetjárás és az ökoturizmus fejlesztése. Jelentős helyet foglal el a a tervek között a lovaglás és a gasztronómia, az egészség- és a termálturizmust, valamint a kézművesség fejlesztését. Mezőtúr és Túrkeve tűzte ki célul.

A komplex turisztikai termékfejlesztés középpontjában az egészségturizmus – ezen belül is a gyógyturizmus –, az aktív turizmus, a kulturális turizmus fejlesztése, valamint egy Tisza - Körös turisztikai tengely létrehozása áll, amelyen belül kiemelten fontos lehet egy kerékpárút kiépítése is.

A lehetőségeket figyelembe véve programkínálatot kell létrehozni. A társulás lehetőségei az öko- és kulturális (művészeti) jellegű programkínálat kialakítására kínálják a legtöbb lehetőséget. A szálláshelyfejlesztésnek (falusi szálláshely) és a kézműves mesterségek népszerűsítésének ezzel egy időben kell történnie, mert a kívánt hatás csak így érhető el.

A fenntartható turizmus fejlesztésére irányuló feladatok a hagyományok őrzése terén

Az Európa Tanács az 1996. évi helsinki miniszteri találkozón hagyta jóvá A kulturális örökség megővésének politikai dimenziójáról szóló Deklarációt. Ebben fogalmaztak meg olyan irányelveket például, mint azt a jogot, hogy mindenki élvezhesse és megismerhesse a kulturális örökséget, valamint hogy a kulturális örökség egyben gazdasági tényező is, ezért fenntartható fejlesztésével foglalkozni kell. A 2001. évi portorozsi miniszteri találkozó eredménye a Deklaráció az önkéntes szervezeteknek a kulturális örökségvédelemben betöltött szerepéről. Számos civil szervezet és önkéntes segítő kész arra, hogy a kulturális örökség körébe tartozó objektumot gondozzon, történetét feldolgozza, és ezekről kiadványokat jelentessen meg. Az ő munkájuk igen értékes lehet, be kell őket vonni a tervek kialakításába, támaszkodni kell rájuk, pályázati úton anyagi támogatást kell biztosítani tevékenységükhöz.

A térségi turizmus fenntarthatósága, illetve továbbfejlesztése csak úgy valósulhat meg, ha az NFT-ben megfogalmazott fejlesztési lehetőségekkel a megyei és térségi fejlesztési célkitűzések összhangban vannak.

A kulturális szféra mint támogatható terület a Nemzeti Fejlesztési Tervben a turizmussal kapcsolatban jelenik meg a leghatározottabban (az EU állásfoglalása szerint az NFT-ben a kultúra nem lehet önálló fejezet).

A hazai fejlődés irányai 2004-2006-ban:

– a versenyképesebb gazdaság megteremtése

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

- a humán erőforrások jobb kihasználása
  - a jobb minőségű környezet kialakítása
  - a kiegyensúlyozott fejlődés előmozdítása
- elsősorban az életminőség javítására koncentrálva.

A felsorolt szempontokat figyelembe véve, a térségi GYELV (SWOT) elemzés alapján, valamint a turisztikai elképzeléseknek megfelelően, a kézművesség, a hagyományörzés és a falusi turizmus megerősítése kiemelt feladat a térség turizmusának fenntartásában.

A fenntarthatósághoz kapcsolódó feladatok:

Ismerettni kell a településen élő lakosokkal a jövedelem-szerzési lehetőség e formáját.

A térségben lévő parasztházak, tanyák eredeti állapotukban történő megőrzésére figyelmet kell fordítani, törekedni kell a tájjelleg kialakítására.

Meg kell szervezni, hogy a feladat ellátására vállalkozók megfelelő felkészültséggel rendelkezzenek (vállalkozás kezdéséhez szükséges jogi ismeretek, adózási jogszabályok, alaptőke, honismeret, vendéglátás kultúrája, a térség turisztikai kínálata, a természeti kincsek ismerete, higiénia, kulturált környezet).

Képzési lehetőséget kell biztosítani (előnyben a munkanélküliek) a kézműves mesterségek elsajátítására, a nyelvtanulásra, a térségi animátoroknak az idegenvezetés, a falusi turizmus ismeretek megszerzésére.

Település szinten pályázatot kell hirdetni múltbéli tárgyak, történetek, anekdoták gyűjtésére, a begyűjtött anyagot népszerűsíteni kell.

A kun szokásokat (életmód, étkezés, születés, halál, házasság, játék), a kunok hagyományait, a nyelvi emlékeket, a kun nép történetét ismertté kell tenni mind a helybéliek, mind a vendégek számára.

A kézműves alkotások számára kiállítóhelyet kell biztosítani a térségben, ezzel egyidejűleg az értékesítés is megoldható.

Civil szervezet (meglévő vagy újonnan alakuló) irányításával lehetőséget kell biztosítani pályázati úton történő támogatásra, a célok megvalósítása érdekében, csatlakozni kell szakmai szervezetekhez.

A civil szervezetekkel állandó kapcsolatot kell tartani

Nemzetközi kézműves vásárral kell bővíteni a térségben sikeres és hagyományos rendezvényeket, fesztiválokat.

A kulturális szerveződések, hagyományörzők részére (amattör és profi csoportok) rendszeres fellépési lehetőséget kell kínálni a kistérségben, a határainkon túl a testvérvárosokban.

Egész napos programnak megfelelő turisztikai útvonalat kell tervezni az érdeklődési köröknek megfelelően (természeti, örökségi, hagyományörző, vallási), azt ajánlani az ide érkező látogatóknak.

Újabb attrakciókat kell tervezni és megvalósítani (pl.: irodalmi túra – mely hagyományainkat, a táj szépségét hangsúlyozza – a térségben élt és élő irodalmárok munkái alapján).

A Kulturális Örökség Napja rendezvényeihez kapcsolódva szervezzen a régió kézműves napokat.

Marketing programot kell összeállítani a térségi turisztikai marketing programjával összhangban.

A feladatok megvalósítását az önkormányzatok támogassák anyagi lehetőségeikhez mérten.

Az önkormányzatokkal, a kistérség vezetésével együttműködve kell a feladatokat megvalósítani.

A feladatok megvalósítását a Berettyó - Körös Többcélú Társulás elnöke, akárcsak Kétpó polgármestere, a LEADER+ térségi akciócsoport vezetője és Túrkeve polgármestere támogatják.

A megvalósítás személyi (térségi animátorok) és tárgyi feltételei

A humán erőforrás fejlesztése

Az elsődleges feladat a megvalósítás személyi feltételeinek biztosítása. A tevékenységben közvetlenül résztvevőknek sokoldalúan felkészülniük kell lenniük. A térségben élőknek látnia kell, hogy a turizmus a települések számára hosszú távon kitörési, fejlődési lehetőséget biztosít a gazdasági élet más területein is, például munkalehetőséget teremt. A személyi feltételek biztosítása terén az alábbi konkrét célokat látom megvalósíthatónak:

Menedzsercsoport megalakítása, mely a tervekben foglaltaknak megfelelően végzi a felkészítést, folyamatosan kapcsolatot tart minden érintettel, aki részt vesz a program megvalósításában, kommunikációs és pr-feladatokat lát el.

Lakossági fórum keretén belül, valamint a helyi média, hírközlés segítségével részletes tájékoztatás a lakosság részére a tervekről, a megvalósítás folyamatáról, a várható eredményről.

A feladatra vállalkozók részére több alkalommal felkészítő foglalkozás – ezzel egyidejűleg ismeretek átadása a településre, a térségre vonatkozóan – építészeti hagyományok, a múlt életmódja, eszközeik, szokások, turisztikai erőforrások, természeti kincsek, falusi turizmus ismeretek, kommunikáció, lélektan, marketing és reklám ismeretek stb.

A programban részt vevők beiskolázása hagyományörző kézműves tanfolyamokra: hímzés, csuhé- és gyékényfonás, szalmafonás, szövés, szíjgyártás, kosárfonás.

Nyelvtanfolyamok szervezése a programban közvetve részt vevők részére is (szállásadók, vendéglátók).

Településenként idegenvezetők képzése, illetve idegenforgalmi technikai végzettség megszerzésének támogatása (a Mezőtúri Kereskedelmi Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégiumban lehetőség van ilyen képzettség megszerzésére).

Saját, idegen nyelvet is beszélő csoport kialakítása, a programba való bevonása a felkészült érdeklődők köréből (pl.: pályakezdők, diákok).

Térségi animátor feladatok ellátására legalább 2-3 fő biztosítása.

A térségi animátor az a személy, aki az ide látogató vendégeket egész napos program keretén belül kalauzolja a térségben. Bemutatja a látnivalókat, programot készít elő, helyi történeteket, mondákat mesél, ha kell, megszólaltat egy hangszert, szórakoztatja a turistákat. A program ideje alatt irányítja a csoportot, szükség esetén motiválja őket a programokba való bekapcsolódásra. Minden egyes vendégre külön figyelmet fordít, gondoskodik arról, hogy az ide látogató jól érezze magát, így legközelebb hosszabb időt töltsön el a térségben. Napi kapcsolatot tart a térségben lévő idegenforgalmi intézményekkel, az idegenforgalomban érintett vállalkozásokkal és személyekkel, ismeri a megrendezésre kerülő programokat, legalább egy idegen nyelvet beszél. Olyan ember, aki pedagógus, pszichológus, történész, néprajzkutató, természetvédő, humorista egy személy-

ben, jó a helyzetfelismerő, és konfliktus-kezelő képessége, és bármikor tud időt szánni arra, hogy egy térségi útvonalon végigkalauzoljon egy csoportot.

A térségi animátor feladat ellátására egy jó kedélyű, sokat tapasztalt, nyugdíjas vagy lokálpatrióta pedagógus is megfelelő személy lehet, ha mindezekkel a tulajdonságokkal együttvéve rendelkezik.

A résztvevők felkészültsége a program megvalósításának egyik alappillére.

Tárgyi feltételek kialakítása

A személyi feltételek biztosításán túl a program megvalósításához tárgyi, valamint pénzügyi források szükségesek. A falusi turizmus a települések önkormányzataitól nem igényel befektetést, ezt a programban részt vevők saját erőből oldják meg. A térségi beruházást igénylő attrakciókhoz minden pályázati lehetőséget meg kell ragadni, a szükséges saját erőt a tervidőszakban elkülöníteni.

A településen lévő régi épületek (a mezőheki tanyák is) állapotának felülvizsgálata, az építészetileg jelentős építmények (tanyasi, szegényparaszti, módos gazda, polgári, szocreál) eredeti állapotúvá alakítása, berendezése stílszerű használati tárgyakkal.

A munkához a helyi múzeumok szakmai segítségét kell igényelni.

A térség kézműves múltjában még fellelhető eszközök, tárgyak begyűjtése, segítségükkel eredeti kézműves műhely kialakítása.

Kiállítóhely (egyben értékesítési lehetőség) kialakítása a térségi kézműves mesterék alkotásai részére Mezőtúron vagy Túrkevéen. Ez az önkormányzat által is kivitelezhető, de kapcsolódhat egy falusi szálláshelyhez is mint magángaléria.

Az érintett ingatlanok számítástechnikai eszközökkel való ellátása, internetes hozzáférés biztosítása (az elérhetőség miatt).

Turisztikai centrum létrehozása a kunhalmokhoz, a kunok mondavilágához kapcsolódóan, ami kiállítóhely, pihenőhely, szálláshely, kézműves centrum - alkotótelep is egyben, közös kistérségi beruházásként a Berettyó - Körös Többcélú Társulás, vagy a LEADER+ akciócsoport 10 települése vállalkozásában.

Tourinform iroda létrehozása Túrkevéen.

Részvétel minden, a kulturális örökség megőrzéséhez kapcsolódó pályázaton – ezzel jelentős pénzügyi forrásokhoz juthat a térség.

A siker a terv és a megvalósítás minőségének összhangjától függ. A siker feltételei: a törekvések összhangban legyenek az erőforrásokkal, a terv alkalmazkodjon a változó környezethez, használja ki a kínálkozó lehetőségeket, a megvalósítás legyen következetes, a feladat meghatározása mindig legyen konkrét, minden érintett és érdekelt fogadja el, érezze sajátjának a feladatot.

A megvalósítás anyagi lehetőségei: EU-pályázatok, LEADER, SAPARD, KÖZKINCSES, NKÖM, NKA, önkormányzati és egyéb pénzeszközök

A tervek megvalósításához jelentős pénzügyi forrásra lehet szert tenni pályázatok útján. A kulturális örökség megőrzését az Európa Tanács (civil szervezetek nemzetközi kulturális együttműködése), az EU (SAPARD, LEADER /1.2.+) is támogatja.

A SAPARD előcsatlakozási programjának magyar változa-

tát az FVM dolgozta ki, egyes felhívásokra még ma is van lehetőség pályázatot benyújtani. A SAPARD előcsatlakozási támogatást a ROP váltotta fel, mely az Unióhoz való csatlakozás után lépett életbe, és 2006-ig tart. 2007-től újabb 7 éves periódus lép életbe.

Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv az Európai Unió Strukturális és Kohéziós Alapjának fogadására készített stratégia. Kijelöli azokat a célokat és eszközöket, melyek 2004 - 2006. között meghatározzák a hazai fejlesztések irányát. A célok megvalósítása érdekében az NFT öt operatív programot hozott létre, a támogatások nagyrészt pályázati rendszerben használhatók fel. A kulturális szféra szereplőinek itt kell megkeresniük a pályázati lehetőségeket.

A kultúra mint támogatható terület leginkább a turizmussal összefüggésben jelenik meg az NFT-ben. A ROP-ban (Regionális Operatív Program), valamint az AVOP-ban (Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program) írtak ki ilyen pályázatokat az elmúlt évben:

- idegenforgalmi tevékenység támogatása (AVOP 3. 1. 3.),
- turisztikai vonzerők fejlesztése (ROP 1. 1.),
- turisztikai fogadóképesség javítása (ROP 1. 2.),
- hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása (közutak, ROP 2. 1.),
- falufejlesztés és -megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése (AVOP 3. 4.),
- idegenforgalmi és kézműipari tevékenység fejlesztése (AVOP 3. 1. 4.)

Az OP pályázati kiírásait év elején hirdetik ki.

A LEADER+ az EU által kezdeményezett program, része a közösség vidékfejlesztési politikájának. Célja a vidéki szereplők ösztönzése és támogatása a térségük hosszú távú lehetőségeiről történő együttgondolkodásban és a térség fenntartható fejlődésének összefogott, innovatív stratégiák alapján történő megvalósításában. A LEADER helyi akciócsoport az integrált vidékfejlesztési programokat támogatja.

A túrkevei központú akciócsoport pályázata 100 millió forint támogatást nyert a térség részére. A pályázatok benyújtására ez év folyamán lesz lehetőség.

A kulturális hagyományörző tevékenységet az NKÖM által kiírt pályázatok támogatják (pl.: hagyományörző tájházak fejlesztése, közgyűjtemények szellemi örökségének felkutatása, népi kultúrát őrző közösségek, műhelyek támogatása, magyarországi tájházak digitális tartalomfejlesztése).

A Közkinces és a Tengertánc az NKÖM által kiírt pályázatok, melyeket a népi kultúra értékeinek megmentésére és átöröklésére, helyi közösségek és alkotóműhelyek számára a szellemi és tárgyi népi kultúra hagyományainak ápolására és új értékek teremtésére, továbbá a tájházak infrastrukturális és eszközfejlesztésére hirdettek ki.

A Gazdasági Minisztérium a gyógy-, a lovas, a kulturális, a kerékpáros és ifjúsági turizmushoz kapcsolódó szálláshelyek kialakítását, turizmusfejlesztési programok megvalósítását, az idegenforgalmi termékfejlesztést és szakemberképzést támogatja.

A Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Turizmus Rt. által kiírt pályázatok tartalma hasonló, az igényelhető pályázati összegben mutatkozik eltérés.

A tervek megvalósítását pályázati úton segíthetik még források biztosításával egyéb szakmai szervezetek, intézmények,

KÖZMŰVELŐDÉSI STRATÉGIA

alapítványok (pl.: a Magyar Művelődési Intézet, az Ökotárs Alapítvány, a Magyar Népművészetért Alapítvány, a Falvak Kultúrájáért Alapítvány).

A pályázatok figyelemmel kísérhetők az internetes pályázatfigyelő oldalakon (www.pafi.hu, www.patt.hu).

A pályázatírás felkészültséget igényel, erre a feladatra pályázató vállalkozások jöttek létre, „sikerdíj” ellenében végzik tevékenységüket. Egy gondosan megtervezett, biztos sikerre esélyes pályázat esetében is szükség van saját erőre (ennek mértéke változó, általában 10-70%). Ezt a vállalkozónak a beruházás vagy megvalósítás megkezdése előtt kell felmutatni. A legtöbb támogatás utófinanszírozású, tehát a pályázónak a beruházás teljes költségét meg kell előlegeznie.

Az önkormányzatok a saját erőt újabb pályázati lehetőséggel pótolhatják, a pénzeszközöket ideiglenesen átcsoportosíthatják, hitelt vehetnek igénybe, újabb pályázatokat nyújthatnak be (ha ezt a pályázati feltételek megengedik).

A vállalkozók, magánszemélyek a tervek megvalósításához a helyi önkormányzatoktól is kérhetnek anyagi támogatást (a képviselőtestület döntési hatásköre).

A dolgozatban körvonalazódott terv megvalósítására – a pályázati lehetőségeket számba véve – megvan a lehetőség.

Összegzés

2004. május 1-jén nagy változás következett be Magyarországon életében. Csatlakozott az Európai Unió közösségéhez. A vidék különösen nagy várakozással tekintett a változás elébe, hiszen a rendszerváltást követően érezhetően romlott a kistéleplésen élők helyzete. Évről évre romlott a gazdasági helyzet, nőtt a munkanélküliség, az egy főre eső jövedelem csökkent. A lakosság jelentős része munkanélküli járadékból, jövedelempótlékból, szociális segélyekből él.

A Mezőtúr Kistérség Jász-Nagykun-Szolnok megye egyik legelmaradottabb régiója. A változás egyik kitörési pontját a települések a turizmus fejlesztésében látják. A turizmus a gazdaság egyik legfontosabb területe, mely a népgazdaságban előállított új érték 4,66%-át adja (vö. építőipar 5,32). Jelentősége az utóbbi években megnőtt, az elmúlt tíz évben többszörösére emelkedett. A turizmusra jellemző tendenciák között a kistérség számára lényeges, hogy nő a belföldi turizmus, nő az Európába érkező látogatók száma, növekszik az igény az új területek felfedezése, a minőségi, valamint a speciális turizmus iránt.

A Berettyó - Körös Többcélu Társulás, megalakulását követően, felmérte a térség lehetőségeit, számba vette az erőforrásokat, marketing tervében megfogalmazta a fenntartható turizmusra vonatkozó célkitűzéseit. Minden település fontosnak tartja szálláskapacitásának növelését (annak ellenére, hogy a kihasználtság nagyon alacsony), a falusi turizmus kialakítását a térségben. Mesterszállás tájház létrehozását is szívesen venné, azt támogatja.

Mivel a térség kézműves múltja a középkorra visszavezethető (túri vásár), a kézműves hagyományok felélesztésével (kosár-, gyékény-, csuhé-, szalmafonás, hímezés, szövés), kapcsolódva a falusi turizmus kialakításához, valamint a régmúlt tárgyi és szellemi emlékeinek bemutatásával egy komplex (szegényparaszti élet, módos gazda, tanyasi élet, szocreál életmód), látványos turisztikai attrakció létrehozását teszi lehetővé. A kezdeményezés megvalósítása növeli a térségbe látogatók számát. A gyógyfürdőbe, a rendezvényekre érkezőknek és a helyi lakosoknak újabb

szabadidős elfoglaltságot biztosít, növeli a térségről kialakított kedvező képet a vendégekben, növeli a lakosság identitástudatát, munkalehetőséget teremt a településeken. Az elképzelés megvalósítását az önkormányzatok is támogatják. A beruházáshoz szükséges forrást egyrészt saját erőből, másrészt pályázati úton van lehetőség előteremteni. A kiírt pályázatok támogatják a kulturális örökség megőrzésére irányuló tevékenységet.

Az anyagi feltételek megteremtésén túl a megvalósítás kulcsa a humán erőforrás, az ember. Az ember, aki itt él a Kunságban, aki génjeiben hordozza ősei virtusát, akiben erősíteni kell a tudatot, hogy a hagyományok megőrzése fontos feladatunk.

Zárógondolatként Kecskés László szavait idézem:

„Ne csak szeresd, tudd is,
miért szeretted szülőföldedet!”

(Komáromi mesterségek, 1978.)

Kiegészítő mellékletek:

1. A Kun Miatyánk

A kun miatyánk szövegét legbehatóbban a karcaji Mándoky Kongur István tanulmányozta. A Nagykunságban és a Kiskunságban fennmaradt változatok, valamint a rokon népek által ismert szövegek alapján így hangozhatott a középkorban a kun miatyánk:

Bizin atamiz kim-sin kökte
Sentlesin senin adin
Düssün senin könlin
Necik kim jerde alay kökte
Bizin ekmeimizni ber bizge бүт-бүтүн күнде
Ilt bizin minimizni
Necik kim biz de iyermiz bizge ötrü kelgenge
Iltme bizni ol jamanga Qutqar bizni ol jamannan
Sen barsin bu kücli bu cin iygi tenri
Amen.

A Mándoky Kongur István által rekonstruált gyermekmondóka:

Birim bilew
Ekim egew
Ücüm/ücim/ üzük/üzik/
Törtüm/törtim/ tösek
Besim besik
Altimasig
Jetim (?)
Segizim senek
Tiguzom torsuq

A 20. századi nagykunsági variánsok közül egy kunmadarasi mondóka:

Birem bellö
Íkem ígö
Este eszik
Türbe türik
Beske besik
Anapé, kanapé
Citapé, csetepé
Szette, vette, teremtetten
Ilt van hé
tc menj ki.

Forrás: Bartha Júlia: A Kunság népi kultúrájának keleti elemei. Debrecen, 2002.; Örsi Julianna (szerk.): Túrkevei emlékkönyv

2. Beszélgetés Gonda István fazekasmesterrel, a népművészet mesterével

A mezőtúri fazekasok jelenlegi helyzetével, munkásságával kapcsolatban néhány kérdést tettem fel Gonda István fazekasmesternek, a népművészet mesterének.

- Jelenleg hány fazekas dolgozik a városban?
- Tíz évvel ezelőtt még több mint 70 fazekas dolgozott. Mára már alig haladja meg a számuk a tíz főt. Közülük ketten a népművészet mestere címmel rendelkezünk, a másik mester Búsi Lajos, 3 fő népi iparművész dolgozik a városban.
- A városban dolgozó fazekasok, kézművesek tagjai-e valamely szervezetnek, szakmai érdekvédelmi támogatást kapnak-e?
- Tudomásom szerint senki sem tagja sem művészeti, sem kézműves szakmai szervezetnek. Nincs is rá szükség. Lehet, hogy ezt mások nem így ítélik meg.
- Hol és hogyan tudják értékesíteni az alkotásaikat, „portékájukat”?
- Az én munkáim ismertek, keresettek, elég sokat dolgozom megrendelésre, sok alkotást visznek külföldre, ajándékozási célra. Ezen kívül egy turisztikai központban lévő népművészeti bolt állandó vásárlóm. Esetenként vásárokra járok. Vannak közöttünk, akik többnyire vásárlás útján értékesítik a portékájukat.
- Van-e lehetőség az alkotások bemutatására, állandó értékesítésre a városban?
- A termékeinket, alkotásainkat a műhelyekben tekinthetik meg, és itt vásárolhatják meg a látogatók, vásárlók. Más lehetőség tudomásom szerint nincs a városban.
- Támogatná-e egy kiállítóterem kialakítását, ahol a térség kézműveseinek tevékenységét reprezentáló alkotások bemutatására kerülne sor, értékesítési lehetőséget biztosítva?
- Nem tudom, a Türi Fazekas Múzeum mit szólna hozzá. Ha megoldható, természetesen támogatom.
- 2005 májusában képviselték-e a szakmát a Kézművesség Határok Nélkül rendezvényen?
- Igen, többen is voltunk Szolnokon, és a rendezvényhez kapcsolódó országokba is kaptunk meghívást. Külföldön Sila Katalin (mázatlan feketekerámiával) képviselt bennünket.
- A térségbe látogató turisták, csoportok számára van-e lehetőség a műhelymunkát megismerni bemutató jelleggel?
- Igen, a Badár Emlékszoba és Fazekas Alkotóházban nyílik erre lehetőség, itt ugyanis egy műhely van kialakítva, ahol dolgozik egy fazekas, őt megtekinthetik munka közben a látogatók.
- Van-e lehetőség csoportok részére kézműves foglalkozások tartására?
- Nagyon ritkán vállalkozunk rá, de nem szívesen, mert nagyon sok időt vesz el tőlünk. A csoportokkal, különösen a gyermekekkel való foglalkozás pedagógiai felkészültséget igényel, és ha sok a munkánk, nem tudunk a foglalkozásra kellően koncentrálni.
- A testvérvárosi kapcsolatok növelték-e a szakma ismertségét a városban?
- Nem igazán. Ha a városból a testvérvárosokba utaznak, vásárolnak ajándékozási céllal alkotásaink közül, de a vendégek nem szokták látogatni a műhelyeket.
- Köszönöm a beszélgetést, munkájához további sikereket kívánok!

A szakdolgozathoz felhasznált irodalom:

A tananyaghoz kapcsolódó ajánlott irodalom; Dr. Lengyel Márton: A fenntartható turizmus; Dankó László – Piskóti István: Régió- és településmarketing; Ivánkai Györgyné dr. – Gondi Judit dr: Marketing; A fenntartható turizmus fejlesztése – Geodézia szakkönyvek, WTO, 2000.; Idegenforgalmi animáció; Horváth Attila: Turizmus a kultúrában, kultúra a turizmusban. MMI, 2001.; Dr. Horváth Attila: A turisztikai információs központok és a művelődési házak; Magyar néprajz 8 kötetben – Kézművesség; Jeles napok, ünnepi szokások; Magyar népi játékok, MTA; Őrsi Julianna: Túrkeve földje és népe I - II - III. 1992.. 1996., 2000.; Őrsi Julianna: Kulcs emberek. 2002.; Györfly István: Nagyunsági krónika; Bartha Júlia: A kunsági népi kultúrájának keleti elemei. Debrecen, 2002.; Tájházak a Nagyunság vidékén. Damjanich Múzeum, 2005.; Szabó László: Jász-Nagykun-Szolnok megye rövid története, 1996.; Skrabut Éva: A népművészeti, kézműves hagyományok szerepe a vidékfejlesztésben; Kóródi Márta – Dr. Dudás Péter: A rurális kistérségek turisztikai pozícióját meghatározó tényezők összefüggései. Turizmus Bulletin; Kóródi Márta: Az atellier turizmus. Turizmus Bulletin; Miskei Orsolya: A kultúra pénze, a pénz kultúrája; Turisztikai régiók Magyarországon, www.itthon.hu A térség településeinek honlapjai; www.muveszetinapok.hu; Budai Judit: Kevi Juhászfesztivál 1999-2003.; Falusi turizmus tájékoztató, FATOSZ; Vendéglátók kézikönyve 1-10. Alfa-Team reklám, Veszprém

A Berettyó - Körös Többcélú Társulás Turisztikai célú Stratégiai és Operatív programja 2005-2013.; Jász-Nagykun-Szolnok megyei területfejlesztési stratégiai program; www.kulturpont.hu; A Kulturpont Iroda kiadványai; LEADER program, LEADER+ program; Szathmári Ibolya: Népművészeti hagyományunk és identitás; Kistérség – közművelődés. Kölcsey Ferenc Megyei Közművelődési Intézet, Debrecen, 2005.; Honismeret folyóirat; Pusztai Gabriella: Határok nélkül – hagyományörző kézművesség Jász-Nagykun-Szolnok megyében; Puczko László – Rátz Tamara – Dr. Lengyel Márton: Fenntartható turizmus – a fenntarthatóság mutatói; Pusztai Bertalan: Megalkotott hagyományok és falusi turizmus; Beszprémi Katalin: Iskolai és iskolán kívüli képzések a népi kézművesség területén; Tények és adatok – Magyarország turisztikai forgalma 2001-2003. Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, MTRT; A magyarországi turizmus főbb mutatói, 2005., MTRT; Szűcs Sándor: A régi Sárét világa, 1999.; Tájházi hírlevél 2005-2006.; Földiák András: Attraktív közművelődés – falunapok, fesztiválok; Marschall Miklós: A kultúrafinanszírozás nemzetközi modelljei és trendjei (Közművelődési nyári egyetem. Csongrád megye, 2004.); Török József: Helyi kultúrpolitika és finanszírozás Csongrád megyében (Közművelődési nyári egyetem. Csongrád megye, 2003.); T. Kiss Tamás: A népművelőtől a kulturális menedzserig; Góg János: Idegenforgalom és turizmus; Nagy Júlia: Falufejlesztés, szocio-kulturális animáció (Közművelődési nyári egyetem. Csongrád megye, 2001.); Szendrőné Font Erzsébet: Vidékfejlesztés, közművelődés (Közművelődési nyári egyetem. Csongrád megye, 2000.); Kiss Csaba: A kunhalmok védelme és megmentésük lehetőségei.